

Satu Riikonen

Suojaus

Maaginen ajattelu ja teknisyys Tuaregien vaatetuksessa

Tekijä Otsikko	Satu Riikonen Suojaus – Maaginen ajattelu ja teknisyys Tuaregien vaatetuksessa
Sivumäärä Aika	73 sivua + 2 liitettä 4.2.2011
Tutkinto	Artenomi (AMK)
Koulutusohjelma	Muotoilu
Suuntautumisvaihtoehto	Yrittäjyyspohjainen vaatesuunnittelu
Ohjaajat	Vaatesuunnittelija Sirpa Rahtu Lehtori Irmeli Osara
<p>Tutkimukseni kartoitti vaatteessa ja kansanpuvussa esiintyviä suojaustarpeita läpi vaatetuksen historian keskittyen suojauksen henkiseen puoleen. Tarkastelin sitä maagisen ajattelun maailmaa, joka on ilmentynyt kansanpuvuissa ja niihin kuuluvissa koruissa ja asusteissa nähtävien symbolien kautta tapahtuvana, sanattomana kommunikaationa. Syvennyin käsittelemään Saharassa elävien tuaregien perinteistä vaatetusta nykypäivänä, sekä erityisesti syitä indigo-kankaiden arvostukseen ja käyttöön heidän parissaan. Pyrkimyksenäni oli tuoda uusia näkökulmia ja ideoita tekstiiliteknologiaan sekä vaatetukseen liitettäviin merkityksiin. Toiveenani oli uusien tutkimusten valossa myös herättää ansaittua kunnioitusta perimätietoa kohtaan.</p> <p>Tutkimukseni pääpaino oli teorialtutkimuksessa. Tuareg-luvun kohdalla tuin teoriaa haastatteluilla, tavoitteenani luoda kattava ja päivitetty katselmus tuaregien vaatetukseen. Tutkimusta varten tehtiin neljän tuaregin yksityiskohtaisempi haastattelu sekä kysely. Haastattelu- ja kyselyvastausten analysoinnissa käytin avukseni laadullisen tutkimuksen hermeneuttista metodia.</p> <p>Tuaregit valitsivat indigokankaan vaatetukseensa juuri sen silmin nähtävien suojaavien ja lääkitsevien ominaisuuksiensa ansiosta, indigokankaiden soveltuessa erinomaisesti aavikon ympäristön vaatimuksiin. Viimeaikaiset tieteelliset tutkimukset ovat osoittaneet oikeaksi sen, mikä on tunnettu perimätiedossa jo pitkään. Perinteisen indigo-kankaan UV-suojaominaisuudet ovat erinomaiset, <i>indigofera tinctorialla</i> värjätyin kankaan UV-suojaominaisuuksien tehostuessa entisestään värjäysprosessin toistojen ansiosta. <i>Indigofera tinctorialla</i> värjättyä kangasta voidaan siis ajatella teknisenä kankaana, joka on vertailukelpoinen mm. faasinmuutosmateriaalien kanssa. Symbolien ja analogian kautta käytävää kommunikaatiota pidettiin entisaikojen yhteisöissä tehokkaana - luottamus maagiseen ajatteluun elämää ylläpitävänä on verrattavissa nykyisin tieteeseen kohdistettuun luottamukseen.</p>	
Säilytyspaikka	Ammattikorkeakoulu Metropolian kirjasto, Tikkurilan yksikkö
Avainsanat	Suojaus, kansanpuku, tuareg, vaatetus, indigo, indigofera tinctoria, maaginen ajattelu

Author(s) Title	Satu Riikonen Protection – Magical thinking and technicality in the clothing of the Tuareg
Number of Pages Date	73 pages + 2 appendices 4 February 2011
Degree	Bachelor of Culture and Arts
Degree Programme	Design
Specialisation option	Fashion design, Entrepreneurship based
Instructor(s)	Sirpa Rahtu, Fashion Design Irmeli Osara, Senior Lecturer
<p>The research investigated the protective aspect of clothing and folk dress throughout its history, concentrating in unveiling the spiritual forms of protection. The research explored the world of magical thinking through nonverbal communication expressed via symbols in traditional clothing and accessory. The study focused on a case example of the Tuareg, especially finding out reasons for their admiration and use of indigo in their clothing. At the same time the intent was to look at the traditional Tuareg clothing at present. A further goal was to bring new aspects and ideas to the field of textile technology and to the meanings attached to clothing. Moreover, in the light of new research, the aim was also to promote respect for traditional knowledge.</p> <p>The main focus was in the theoretical research which was supported with expert interviews to bring a cohesive, up- to- date overview on the clothing of the Tuareg. A qualitative research method and hermeneutical analysis were used to conduct the study on the results of the 4 in-depth interviews and a questionnaire.</p> <p>The research indicated that the Tuareg chose indigo fabrics for their apparent medicinal and protective properties, compatible to the demands of the desert environment. Recent scientific studies back up what was known in the tradition already. It became evident that the UV-protection properties of the traditional indigo clothing were prominent as the UV-protection in the <i>indigofera tinctoria</i> dyed cloth was further enhanced with several dips in the dye vat. Furthermore, a cloth coloured with <i>indigofera tinctoria</i> could be considered technical material and comparable with phase change materials. Also was revealed, that the community's trust in magical thinking as a life promoting practise was not that far from the modern society's trust in science and that the communication through symbols and analogy was considered an effective communication at time.</p>	
Place of storage	Helsinki Metropolia University of Applied Sciences, Tikkurila Campus Unit
Keywords	Protection, folk dress, Tuareg, clothing, indigo, <i>indigofera tinctoria</i> , magical thinking

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Suojaus vaatetuksessa	5
2.1	Mistä vaatetus on lähtöisin?	6
2.1.1	Varhaiset teoriat pukeutumisen alkuperästä	6
2.1.2	Puku kommunikaatiovälineenä	8
2.1.3	Luonnon ehdoilla	8
2.2	Miltä suojaudutaan ja miten	9
2.2.1	Maaginen ajattelu	10
2.2.2	Hedelmällisyys ja paha silmä	10
2.2.3	Vaaralliset siirtymäriitit	11
2.2.4	Norjan Huldrefolk – Hopean suojaava merkitys	12
2.2.5	Shamanismi	14
2.3	Kommunikaatio symbolien kautta	15
2.3.1	Ragidup – elämän kuvio	17
2.4	Suojaustarpeiden muutos kansanpuvuissa	17
3	Tuareg – aavikon kansa	19
3.1	Kel Tamashek – kansan kuvaus	19
3.1.1	Saharan haasteet vaatetukselle	21
3.1.2	Pahat henget ja muut uhat	22
3.1.3	Muutos ja etninen identiteetti	24
3.2	Vaatetus	25
3.2.1	Kel Tagelmust – huivin kansa	27
3.2.2	Miesten vaatteet	28
3.2.3	Naisten vaatteet	30
3.2.4	Kankaat	34
3.2.5	Hopeakorut	36
4	Indigon värjäämä kansa	40
4.1	Indigo	41
4.1.1	<i>Indigofera tinctoria</i> , 'todellinen indigo'	41
4.1.2	Synteettinen indigo	42
4.1.3	Värjääminen Indigolla	43

4.1.4	Indigon tarjoama suoja uv-säteilyltä	46
4.2	Pigmentti siirtyy iholle	47
4.2.1	Haras – Suojelija – perimätieto Indigon ominaisuuksista	48
4.2.2	Lääkinnällinen vaikutus	48
4.2.3	Testattua tietoa	49
4.2.4	Teknisten kankaiden ominaisuuksista	50
5	Haastattelututkimus ja kysely	51
5.1	Hermeneuttinen metodi laadullisen tutkimuksen menetelmänä	51
5.1.1	Esiymmärrys	52
5.1.2	Tulkinta ja Ymmärrys	53
5.2	Haastattelu metodina	53
5.2.1	Kysely- ja haastattelututkimuksen kulku	54
5.2.2	Haastattelututkimuksen haasteita	55
5.2.3	Haastateltavien valinta	55
5.2.4	Vastanneet	56
5.3	Tutkimustulokset	56
5.3.1	Yhteenveto vastauksista	57
6	Päätelmät	63
7	Lähteet	70
8	Kuvalähteet	72

Liitteet

Liite 1. Suomenneetut haastattelu- ja kyselyvastaukset

Liite 2. Sanasto

1 Johdanto

Vaate on rajapinta ihmisen ja ympäristön välillä.

Kansanpukujen runsaat, silmiä hivelevät yksityiskohdat; upeat kirjailut, helmojen pituudet, nyörit ja metallikoristeet kätkevät sisälleen monia merkityksiä ja tasoja, joista yksi on henkinen. Luonnon ennalta arvaamattomia voimia, samoin kuin elämän ylä- ja alamäkiä on pyritty ennakoimaan valmistautumalla ja suojautumalla. Vaatteen ja amulettien avulla ihminen on käynyt keskustelua näkymättömän kanssa samalla tapaa kuin vaatteella on viestitetty statusta ja hedelmällisyyttä ympäröivälle yhteisölle. Jos entisaikojen uskomuksia, perimätietoa ja legendoja on kuunteleminen, on elinympäristö tuolloin ollut täynnä uhkaavia vaaroja ja pahoja henkiä, joiden harhauttamiseksi hopea on heijastanut ja vaate toiminut suojaavana kilpenä. Suojautuminen onkin, koristautumisen ja häveliäisyyden ohella, yksi sosiaalipsykologian varhaisista vaatetuksen syntytekijöitä selittävästä teoriasta.

Saharan nomadikansan tuaregien perinteisessä vaatetuksessa on nähtävissä suojauksen eri kerrostumia henkisessä, funktionaalisessa ja mahdollisesti myös teknisessä mielessä. Heidän käyttämänsä indigo-kangas on kiehtova puhtaasti myös upean värinsä puolesta, mutta indigo-värjätystä kankaasta iholle käytössä siirtyvä pigmentti on tuaregeille vähintäänkin yhtä tärkeä tekijä, ellei jopa huomattavasti tärkeämpi. Mitä kaikkea pigmenttiin liitetään? Voidaanko perinteistä indigon sinistä Tagelmust-huivia ajatella teknisenä vaatekappaleena ja samalla *indigofera tinctoria* -kasvilla värjättyä kangasta teknisenä kankaana? Tavoitteenani on luoda katselmus vaatetuksessa esiintyvään suojaukseen ja sen eri tasoihin tuaregien perinteisessä vaatetuksessa. Tutkimus ja haastattelut tarjosivat myös harvinaisen tilaisuuden kartoittaa perinteistä vaatetusta tarkemmin, sekä lähestyä sen kohtaamaa väistämätöntä muutosta haastateltavien silmin.

Tarkoitukseni on tuoda uusia ja erilaisia näkökulmia vaatteen rooliin sekä materiaalien ja varsinkin ääriolosuhde-vaatetuksen teknisyyteen. Lähestymistapani aiheeseen on poikkitieteellinen yhdistelmä antropologiaa, sosiaalipsykologiaa sekä tekstiiliteknologiaa. On perusteltua käydä läpi ensin suojauksen historiaa eri puolilta maailmaa, sillä

monet sekä vaanivista uhista että tavoista suojautua niiltä, ovat peruspiirteiltään universaaleja.

Niin kuin varmasti monella, ensikosketukseni tuaregeihin tuli musiikin kautta. Malilainen Tinariwen soitti Savoyssä Etno Soi -festivaaleilla 2007 ja keikan jälkeen jatkoimme iltaa ystäväni Hannan ja bändin basistin, Eyadou ag Lechen kanssa. Keskustelimme myöhään yöhön. Ainutlaatuinen maailmankuva välittyi ilman yhteistä kieltä ja aloitti meissä jotain vallankumouksenomaista. Myöhemmin seuraavana keväänä perustimme ystäväni kanssa Afous-Afous ry:n, jonka tarkoituksena on tuoda Suomessa esiin tuareg- kulttuuria ja elämää, edesauttaa näiden säilymistä sekä toimia kehitysyhteistyöprojekteissa tuaregien asuinalueella.

Suojaukseen liittyvät -teemat alkoivat pyöriä mielessäni vuosi sitten ollessani vaihdossa Barcelonassa. Panssarit ja erikoisvahvisteiset, tekniset kankaat ovat kiehtoneet minua jo pitkään, mutta silloin mukaan astui myös suojauksen henkinen aspekti. Massive Attackin kappale ”Protection” puhuu suojauksesta ja suojelusta; kuinka ihminen voi toimia kilpenä toiselle, ottaa iskut vastaan toisen puolesta ja näin varjella pahalta. Vaatteeseen liitettävät symboliset suojaus-elementit ovat tänäkin päivänä osa pukeutumiskulttuuriamme, vaikka ehkä vähenevässä määrin ja osin tiedostamattomasti. Aloin ajatuskulkuni seurauksena nähdä suojausta joka puolella ja varsinkin tuaregien perinteisessä vaatetuksessa. Pintaraapaisun jälkeen huomasin, että aihealueeseen liittyy paljon enemmänkin, niin työ laajeni mittaansa. Lopputyöni on katsaus tähän, osin nykyihmiselle kätkeytyyn tietoon, joka on entisaikoina kulkenut sukupolvelta toiselle ja suojannut meidät pahalta.

Tutkimukseni teoriaosuus jakautuu kolmeen kappaleeseen sekä haastattelututkimukseen. Ensimmäinen kappale, Suojaus vaatetuksessa, käsittelee suojauksen historiaa eri kansojen puvussa ja sosiaalipsykologian teorioita vaatteiden ja pukeutumisen alkuperästä. Viimeisessä alaluvussa tutkin suojauksen tarpeiden muutosta yhteiskunnan ja arvomaailman muuttumisen myötä ja sen suoranaista vaikutusta kansanpukuun itseensä. Toisessa kappaleessa tutkin tuaregien, Saharan ja Sahelin alueella elävän nomadikansana perinteistä vaatetusta. Saharan autiomaan on vaativa elinympäristö, joka asettaa vaatetukselle rajansa kuumuuden, jatkuvan auringon ultraviolettisäteilylle altistumisen, kylmien öiden ja hiekkamyrskyjen muodossa. Vaatetukselta vaaditaan myös henkistä

suojaavuutta; pahat henget, djinnit ja Kel assouf ovat nimittäin kaikkialla. Ennen islamin tuloa vallalla olleet uskomukset elävät yhä vahvasti islamin rinnalla. Tarkastelen vaatetuksen peruspiirteitä, symboliikkaa ja suojaavuutta eri tasoilla.

Kolmas kappale käsittelee tuaregien vaatetuksessaan käyttämää indigo-kangasta. *Indigofera tinctorialla* värjättyyn kankaaseen liitetään mystiikkaa ja perimätietoa sekä tuaregien, että muiden alkuperäiskansojen parissa eri puolilla maailmaa. Rinnastan perimätietoa uusimpiin vaateteknologian tutkimustuloksiin älytekstiileistä sekä tutkimukseen luonnonväreillä värjättyjen puuvillakankaiden UV-suoja – ominaisuuksista.

Haastattelututkimus käsittää internetissä lähettämäni kyselyn tulokset, jatkohaastattelut ja niiden analysoinnin. Kyseessä on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus, jossa olen käyttänyt hermeneuttista metodia. Osa vastauksista on sijoitettu tekstin sisälle ja vastauksia on käytetty tietolähteenä.

Tervetuloa siis matkalle suojauksen ihmeelliseen ja välillä vaaralliseenkin maailmaan.

2 Suojaus vaatetuksessa

Tässä luvussa teen katsauksen suojauksen ilmenemismuotoihin perinteisessä vaatetuksessa ja kansanpuvussa. Ensimmäiseksi kerron niistä varhaisista teorioista, jotka koskevat vaatetuksen syntyä. Onko vaatetus syntynyt häveliäisyydestä vai olemmeko me pyrkineet suojautumaan joltain? Luonto on omalta osaltaan määritellyt vaatteiden materiaaleja ja siten myös ulkomuotoa. Kartoitan suojaustarpeita ja erilaisia tapoja suojautua Norjan maalaisten keskuudesta aina Indonesian Batak-heimon suojaaviin kankaisiin. Viimeiseksi tutkin suojaustarpeiden muutosta kansanpuvuissa, sillä myös kansanpuvut ”elävät” ja muuttuvat ajan myötä.

Pyrin tässä luvussa luomaan teoreettisen ja universaalien pohjan tuaregien perinteisen vaatetuksen tarkastelulle suojauksen näkökulmasta.

2.1 Mistä vaatetus on lähtöisin?

Mistä on lähtöisin pukeutumiskulttuuri? Miksi me pukeudumme? Kun katson ulos ikkunasta sateen, lumen ja hyisen jää pariin, vastaus on ilmiselvä: me pukeudumme sääolosuhteiden mukaan. Kuitenkin maailman toisella laidalla, Argentiinan ja Chilen Tuliimaan intiaanit kulkivat Löytöretkeilijä James Cookin mukaan lähes alasti, Cookin kahden miehistön jäsenen paleltuessa kuoliaaksi viileässä kesäsäässä 1700-luvun lopulla. Samaten ovat trooppisen seudun alkuasukkaat valmistautuneet rituaaliseen juhlaan pukemalla yleen niin paljon vaatteita kuin suinkin, rikkauten määräytyessä vaatemäärän mukaisesti. Vaatteen alkuperäinen funktio ei siis välttämättä ole suojata kehoa erilaisilta sääolosuhteilta. (Lönngqvist, 1978, 9.)

2.1.1 Varhaiset teoriat pukeutumisen alkuperästä

Pukeutumiskulttuurin syntymiseen ovat 1900-luvun vaihteen sosiologien ja antropologien mukaan vaikuttaneet seuraavat seikat, joko yksinään tai todennäköisemmin yhtäaikaaisesti: koristautumisen halu, maaginen ajattelu ja suojautumisen tarve (Lönngqvist, 1978, 9), kehon esittäminen tai peittäminen seksuaalisen huomion saamiseksi, sekä ajatus siveellisyydestä ja moraalisesta puhtaudesta. Varhaisista tutkimuksista on eroteltavissa mm. koristautumis-, säädyllyisyys-, suojausteoria. (Kaiser, 1998, 15.)

Vaikka vaatteet usein puuttuvatkin, koristeet eivät koskaan (Kaiser, 1998, 17) huomioivat vahvasti koristautumisteoriaa puoltaneet antropologit. Teorian mukaan vaatetus kehittyi kehon koristelusta pukeutumiseen, häveliäisyyden tunteen tuntemiseen ilman vaatteita ja myöhemmin vaatteiden käytännöllisyyden oivaltamiseen. (Kaiser, 1998, 16-17.)

1800-luvulla ajan moraalin katsottiin olevan riippuvainen säädyllyisyydestä, jota ilmaistiin verhoamalla keho vaatteisiin. Säädyllyisysteoriaa kritisoitiin huomioimalla, että jos lapset eivät ole vaistomaisesti säädyllyisiä ja verhoa itseään, täytyi säädyllyisyyden olla sosiaalisesti opittu käyttäytymismalli. Kriitikissä kyseenalaistettiin myös se, että moralistien, jotka olivat enimmäkseen miehiä, kirjoitukset pyörivät liioitellusti naisen seksuaalisuuden ympärillä ja niissä kehoitettiin naisia peittämään itsensä moraalien ylläpitämiseksi (Kaiser, 1998, 15.)

Suojausteorian mukaan vaatetus kehittyi suojaamaan ihmistä luonnonvoimia, eläimiä ja jopa yliluonnollisia voimia vastaan. Teoria oli laajalti epäsuosiossa, sillä vaatetuksen ajateltiin saaneen alkunsa trooppisilta alueilta, joissa ilmastolliset olosuhteet vesittivät vaateen alkuperäisen funktion suojana sääolosuhteilta. Teoriaa puoltanut psykologi Knight Dunlap esitti, että vaateen alkuperäinen suojaus koski kehon suojaamista hyönteisiltä ja syöpäläisiltä (Kaiser 1998, 17). Osa antropologeista huomioi suojauksen enemmänkin ei-fyysisenä uskonnollisena tarpeena tai tiedostamattomana suojauksena. Esimerkiksi psykoanalytikit kuvasivat vaatteiden verhoavan ja suojaavan kehoa kohdun lailla. (Kaiser, 1998, 17–18.)

Voisi ajatella, että käsitys alastomuudesta kulkee yhdessä vaatetuksen olemassaolon kanssa. Jos vaatteita ei olisi olemassa, olisi tuskin ajatusta alastomuudesta, tai tarvetta peittää itsensä vaatein ja suojata näin omaa siveellisyyttään. Eri kulttuureissa on eri aikoina ollut vallalla monenlaisia siveyskäsityksiä. Kehon kohdat, jotka tulee varjella muiden silmiltä, ovat vahvasti aika- ja kulttuurisidonnaisia. Siveellisyyden nimissä on peitetty mm. polvet, sormet, sääret, pakarat ja napa, hiukset, nenä, suu ja sukupuolielimet. Antiikin kreikassa oli vallassa käsitys vaatteista ihmisvartalon kauneuden korostajana. Kristinuskossa alastomuus koettiin epäsideellisenä eikä vaatteista saanut olla kiinnostunut, sillä ihmisruumiin ollessa pahan pesäke, vaatetuksen ympärillä pyörivät ajatukset johtivat auttamatta harhaan ja syntiin. Jo Mooseksen kirjoissa kehon verhoaminen koettiin osana uskontoa ja viittauksena taivaalliseen elämään. Juutalaisen perinteen apostolit kiinnittivät huomiota siihen, miten seurakunta pukeutui, apostoli Paavali kirjoittaa Korinttilaiskirjeissä naisen pään peittämisestä kirkossa. Islamilaisuuden hunnuttaminen omaksuttiin muista kulttuureista sen levitessä valloittaja-kansoilta valloitetujen keskuuteen (Kasurinen, 2001, 12–14). (Lönnqvist, 1978, 18–20.)

Varhaiset teorit vaatetuksen syntyperästä heijastavat ja seurasivat aikansa asenteita ja evoluutioteorioita perustuen olettamukselle, että vaatetuksen kehityskulku alkoi yksinkertaisesta ja kehittyi monimutkaiseen, päätyen nykyiseen sivistyneeseen muotoonsa. Lisäksi niiden näkökulmasta sen aikaisten, ei-länsimaalaisten alkukantaisten heimojen motiivit olisivat samankaltaisia kuin kaukaisten edeltäjiensä, ensimmäisten ihmisten. (Kaiser, 1998, 14–15.)

Keskustelun painopiste muuttui kun vaate tunnustettiin yhdeksi ihmisen perustarpeista ravinnon ja suojan rinnalle. Vaistojen ohjaamaan käyttäytymiseen pohjaavat teorit saivat jäädä ja vaateen alkuperän sijasta siirryttiin pohtimaan ja tunnistamaan vaatteisiin ja pukeutumiseen liittyviä tarpeita. (Kaiser, 1998, 19-25.)

Our bodies and our perceptions of them represent an important part of our sociocultural heritage. As we learn to have a body, we also begin to learn about our 'social body', our society. (Polhelmus, 1978, Kaiser, 1998, 109 mukaan.)

(Vapaa suomennos. Käsitteet omasta kehostamme edustavat suurta osaa meidän sosiokulttuurisesta perimästä. Kun opimme tuntemaan kehomme, me alamme samalla oppia asioita sosiaalisesta kehostamme eli siitä yhteisöstä, jossa elämme.)

2.1.2 Puku kommunikaatiovälineenä

The body is an important surface on which the marks of social status, family position, tribal affiliation, gender and religious condition can easily and publicly be displayed (Turner, 1990, Welters, 1999, 6 mukaan).

(Vapaa suomennos. Keho on tärkeä pinta, jolla merkit sosiaalisesta asemasta, roolista perheessä, kansaan kuulumisen, sukupuoli ja uskonnollinen vakaumus voidaan helposti ja julkisesti tuoda esille.)

Pukeutuessaan ihminen kommunikoi pukeutuessaan itsensä kanssa, mutta yhteisön keskuudessa käytettynä puku muuttuu välineeksi, jonka avulla vaatteet kertovat yhteisölle yksilöstä ja hänen elämäänsä viitoittavista asioista. Vaatteet vahvistavat käyttäjänsä identiteettiä samalla, kun sitä viestitetään ympäristölle. (Lönngqvist, 1978, 21–23.)

Identiteettiin sisältyy käsitys kuulumisesta tiettyyn sosiaaliseen tai ammattiryhmään, sukupuoleen ja ikäluokkaan, uskontoon ja kansaan, kieliryhmään ja maahan. Lapsi oppii pukeutumiskulttuurinsa jäseneksi jo pienestä pitäen. Samalla, kun hän oppii eri symboli- ja arvomaailmaan kuuluvan pukeutumisen, lasten yhteenkuuluvaisuuden ja turvallisuuden tunteet kehittyvät. Yhteiskunnalla on tarjota jokaiselle elämänvaiheelle "oikeat" vaatteet. (Lönngqvist, 1978, 21–23.)

2.1.3 Luonnon ehdoilla

Tärkeimmät tekijät kansanomaisen pukeutumisperinteen synnyssä ovat luonto ja sen tarjoama materiaali, elinkeinot, historiallispoliittiset vaikutteet, talouden nousu- ja las-

kukaudet, kirkon tai vallitsevien uskomusten käsitykset moraalista ja siveydestä sekä uskonnolliset liikkeet, asutuskeskukset, maatieteelliset etäisyydet sekä aateympäristö. (Lönngqvist, 1978, 24.)

Luonnon tarjoamat eläin- ja kasvipäiset materiaalit ovat pitkälti sanelleet pukuvariaatiomme perustan. Perinteisesti tarjolla olevat ainekset on myös käytetty mahdollisimman monipuolisesti. Hyvänä esimerkkinä toimii lappalaispuku: puvun perusmateriaalin ollessa porontalja, poron koivista on tehty kengät ja jäänteitä käytetty ompelulankana. Poron vasan nahasta on valmistettu lastenpuvut. Karpaateilla ja Balkanin niemimaalla paimenten viitat tehtiin niinestä ja ruohosta, Vianmeren-seudulla uikunnahasta valmistettiin tohveleita ja kuikannahasta päähineitä Skandinaviassa ja lapissa. Yleinen materiaali oli villa, johon tarpeen mukaan Pohjois-Euroopassa sekoitettiin jäniksenkarvoja, hevosen jouhia tai jopa ihmisen hiuksia. (Lönngqvist, 1978, 25.)

Vanhimmat alkuperäisinä säilyneet pukumuodot löytyvät työ-, alus-, ja yövaatteissa, sillä niihin ei ole muoti koskenut samalla tavalla kuin esimerkiksi juhla- ja vapaa-aikavaatetukseen, ja ne on voitu peittää päällisvaatetuksella. Työvaatteiden pitkälle kehittynyt toimivuus on säilyttänyt ne staattisempina kuin muun vaatetuksen. Esimerkkinä voi käyttää vaikka seppien ja suutarien käyttämää nahkaesiliinaa, yhtä perinteisimmistä suojavaatetuksen muodoista. (Lönngqvist, 1978, 18; 31–32.)

2.2 Miltä suojaudutaan ja miten

Kautta aikojen, vaatteet, korut ja koristeet ovat auttaneet ihmistä toteuttamaan yhtä perustarpeistaan, yhteyden luomista ja kommunikointia yliluonnollisen kanssa. Eri kulttuureissa, kehon verhoaminen tiettyyn tapaan on tarjonnut ihmisille väylän neuvotella heidän luonnolliseen ja sosiaaliseen ympäristöönsä kohdistuvien näkymättömien vaikutusten kanssa. Vyö, hartiahuivi tai myssy, jotka on puettu kulttuurissa säädetyllä tavalla, tarjoavat rajatun määrän kontrollia sellaisiin tapahtumiin, joiden lopputulos on muuten ennalta arvaamaton. Pukeutumalla vaatteeseen tai kantamalla mukanaan tiettyjä esineitä ja suorittamalla niihin liittyviä rituaaleja, ihmiset ovat uskoneet voivansa käyttää hyväkseen pahaa torjuvia voimia elämän epäsuotuisissa tilanteissa. (Welters, 1999, 1.)

2.2.1 Maaginen ajattelu

Magia perinteisessä mielessä tarkoittaa sellaisten loitsujen, taikakalujen ja rituaalien käyttöä, joiden avulla ihmiset uskovat voivansa hallita yliluonnollisia voimia. Vaikka magiikan harjoittaminen on nykyään länsimaissa harvinaista, vaikuttaa maaginen ajattelu edelleen laajalti. Maaginen usko hyväksyy mahdollisuuden yliluonnollisten voimien käytöstä noituuden, ennustamisen ja loitsujen avulla, kun taas maaginen ajattelu koskee näiden uskomusten jäämiä. Esimerkkejä maagisesta ajattelusta ovat usko uhraamiseen, pahaan silmään ja hedelmällisyys-rituaaleihin. (Welters, 1999, 4.)

Joissain kansankulttuureissa pelot ja uskomukset on ilmaistu myyttien, legendojen, satujen, laulujen uskonnollisten toimitusten ja esineiden rituaalisen käytön kautta. Ennen kristinuskon tuloa Eurooppa ja Anatolian maatalouskulttuurien uskomuksiin vaikutti suuresti luonto. Aurinko, kuu, tähdet, maa, vesi ja puut olivat tärkeitä elementtejä heidän jumalten ja jumalatarten uskomusjärjestelmässään. Näillä yliluonnollisilla olennoilla oli auttavan ja positiivisen luonteensa lisäksi negatiivinen aspekti. Kriisiaikoina ja siirtävävaiheissa eri kansanryhmät kutsuivat apuun positiivisia yliluonnollisia voimia. Kristinuskon yleistymisen jälkeen maaginen ajattelu on monesti sekoittunut organisoidun uskonnon kanssa. Useimmat eurooppalaiset ovat nimellisesti kristittyjä ja turkkilaiset muslimeja, mutta vanhat animistiset uskomukset elävät uskonnonharjoittamisen alla. (Welters, 1999, 4.)

Maagisen ajattelun kautta haettavat kolme tyyppillisintä tulosta ovat hedelmällisyys, taloudellinen menestys ja suojaus (Barber, 1995, 155).

2.2.2 Hedelmällisyys ja paha silmä

Hedelmällisyys, kaikkien yhteisöjen perushuolenaihe oli erityisen tärkeä maatalousyhteisöissä. Hedelmällisyys liitetään näissä yhteisöissä satoon ja eläimiin sekä suvun jatkamiseen jälkikasvun kautta. Siihen liitetyt voimat pystyivät sekä avustamaan että suojaamaan, ja elämää ylläpitävät toiminnot fuusioituivatkin suojelevan magian kanssa talismaanisiin esineisiin, jotka samalla toivat hedelmällisyyttä ja pitivät pahan loitolla. (Welters, 1999, 5.)

Pahan silmän käsite on vanha ja levinnyt eri puolille maailmaa. Sen on uskottu liittyvän kateuteen ja aiheuttavan kohteelleen huonoa onnea, sairautta tai jopa kuoleman. Esimerkiksi Italiassa uskottiin, että ”pahan silmän” voi tunnistaa ilkeämielisyydestä ja kateudesta, silmän epämuodostumasta tai siitä että silmät olivat ”epätavallisen kauniit.” (Forsius, 2003, verkkomateriaali.)

Skandinaviassa käsite ei ollut niinkään tuttu, mutta suomessa se kyllä tunnettiin.

...Muinaissuomalaiset tunsivat hyvin pahan silmän eli silmäämisen vaarat. ”Pahalla silmällä katsominen saattoi aiheuttaa mitä moninaisimpia vaaroja, joista yleisimpinä pidettiin yönitkettäjän eli painajaisen tuloa lapseen, lapsen kierosilmäisyyttä, sukupuolisen halun ja kyvyn menettämistä, maidonerityksen lakkaamista sekä karjan pilaamista. Karjan pilaamisella tarkoitettiin mm. sitä, että eläimet lakkasivat syömästä, lehmät lypsämästä ja kerma muuttumasta voiksi. Pahan silmän vuoksi synnyttäjät ovat monissa kulttuureissa pyrkineet yksinäiseen paikkaan synnytyksen ajaksi. (Forsius, 2003, verkkomateriaali)

Pahalta silmältä on yritetty suojautua taikojen, loitsujen ja amulettien avulla.

Amuletin tuli olla mieluummin valmistettu jalokivestä tai jalometallista. Sisiliassa virtaava Achates -joki on antanut nimensä akaatille, joka on eräs kvartsin laji. Se heijastaa valossa silmän värikalvon värejä ja sitä on sen vuoksi käytetty ”silmäkiivenä” pahaa silmää vastaan. Korujen käytöllä onkin maaginen alkuperä, sillä korut ovat kehittyneet amuleteista. Nykyäänkin käytetään koruja, jotka on valmistettu silmän muotoisiksi. (Forsius, 2003, verkkomateriaali)

2.2.3 Vaaralliset siirtymäriitit

Antropologi Arnold van Gennep identifioi maagis-uskonnollisen käyttäytymisen siirtymärituaaleiksi (1961). Hän analysoi rituaaleja ja seremonioita, jotka saattoivat elämänkriisejä kuten raskautta ja lapsen syntymää, puberteettia, kihlausta, avioliittoa ja kuolemaa ja näki kriisien siirtymävaiheiden yhdestä sosiaalisesta statuksesta toiseen herättävän yhteisössä ahdistusta. (Welters, 1999, 5.)

Alamaailman olennot pyrkivät hyökkäämään tilanteissa, joissa ihmiset olivat yksin ja eristettyinä. Loma-ajat, kuten joulukuukausi, pääsiäinen ja juhannus olivat vaarallista aikaa, jolloin henkimaailman ovet olivat avoinna ja eri maailmat sekaantuivat hetkeksi yliluonnollisten olentojen tullessa ulos. Myös aikuistumisriitit ja niihin liittyvä siirtymäaika, kaste ja avioliitto olivat ajanjaksoja, jolloin alamaailman olennot yleisimmin hyökkäsivät,

sillä ihmisten ajateltiin olevan erityisen haavoittuvaisia vaihtaessaan statusta. (Gilbertson, 1999, 205.)

2.2.4 Norjan Huldrefolk – Hopean suojaava merkitys

Norjan huldrefolk (piilotettu kansa, huldre= piilotettu, piilossa; folk= kansa), oli joukko ikäviä henkiä, jotka pyrkivät vahvistamaan omaa sukuaan varastamalla tai vaihtamalla ihmisten lapsia omiinsa, sekä puijaamalla nuoria naisia avioliittoon huldre-miehen kanssa, ja tulemaan näin enemmän ihmisten kaltaisiksi (Gilbertson, 1999, 199–208).

1700-luvulla Norjalaisten usko yliluonnolliseen väritti maan suullista perimätietoa. Maalaisseuduilla koulutettuja oli vähän ja suusta suuhun kerrottu perimätieto oli yltäkylläistä. Legendat olivat tärkeitä, sillä ne kerrottiin totena, kun taas kansansadut oli tarkoitettu viihdyttämään kuulijoita. Legendat usein sisälsivät ohjailevaa tietoa; mitä tehdä välttyäkseen seurauksilta, ja miksi. (Gilbertson, 1999, 199-208.)

Legendat tarjoavat hyödyllistä tietoa alkuperäisestä kansanpuvusta. Historiallisia uskomuksia ja tarkoituksia tallentamalla saadaan tietoa materiaalisen kulttuurin tuotteiden sosiokulttuurisesta taustasta. Tärkeä osa ihmisten pukeutumista ja arkea Norjan maaseudulla oli suojautuminen lähes alituiselta vaaralta, joka tuli henkimaailman taholta. Koruilla oli puvun yhteydessä sekä henkinen että käytännöllinen tarkoitus. Perinteen mukaisesti rintaneulat ja vaatteisiin metallilangalla tehdyt koristelut tarjosivat arvokkaan suojan pahoilta hengiltä. (Gilbertson, 1999, 199–208.)

Huldrefolkin lisäksi maalaiset uskoivat vaaran olevan ja asuvan monessa asiassa, mukaan lukien ulkomaalaisissa, vesiputouksissa ja jokia asuttavissa yliluonnollisissa hengissä, peikoissa, jättiläisissä ja maahisissa (Gilbertson, 1999, 199–208).

Koska Huldrefolk, piilotettu kansa, asui maatalojen alla tai vuorten sisässä, heidän elämänsä limittyivät ajoittain ihmisten kanssa. Hopeaa pidettiin yleisesti voimakkaana metallina, ja koska milloinkaan ei tiennyt kohtaisiko alamaailman asukkeja, pitivät Norjalaiset yllään aina hopeaa. Luonnollisesti Hopea kuvasti perheen varakkuutta ja menestystä ulkomaailmalle, mutta Norjalaiset uskoivat sen myös parantavan sairautta ihmisissä ja eläimissä, parantavan satoa ja suojaavan myrskyiltä ja pahoilta hengiltä. Itse

metalli oli vahva ja siitä tehdyissä koruissa heiluvat ornamentit lisäsivät suojaavuutta heijastaen pahan pois niihin pukeutuneen henkilön suunnalta. Joka kerta kun metallilangoon koristeltu vaate tai koru annettiin eteenpäin seuraavalle sukupolvelle, sen teho kasvoi. Hopean lisäksi ihmiset pystyivät suojaamaan itseään myös teräksellä ja eri materiaaleista tehdyillä risteillä. (Gilbertson, 1999, 199–208.)

Miesten hopeat sijaitsivat kauluksennapeissa, liivien ja takkien napeissa ja kenkien soljissa. Miehet myös kantoivat päivittäin mukanaan veitsiä tai puukkoja, jotka olivat joskus koristeellisia, mutta aina voimakkaita esineitä johtuen teräksestä, joka hopean rinnalla pystyi suojelemaan kantajaansa yhtäläisesti. Kansantaruissa veitsien ja puukkojen mainitaan olleen varsin oivallisia loitsujen rikkomiseen. (Gilbertson, 1999, 199–208.)

Miesten tavoin naiset käyttivät erilaisia koristeellisia hopeisia kiinnittimiä. Heillä oli vaatteissaan myös puhtaasti koristeellisiksi tarkoitettuja metalleja kuten vaatteiden helmoissa oleva koristereunukset. Kniplingiksi kutsuttua metallipitsiä sekä Blonderina tunnettua kudottua nauhaa nähtiin puvuissa usein. (Gilbertson, 1999, 199–208.)

Kuvio 1. Norjalaisen morsiamen päähine. Metallipitsi knipling ja roikkuvat hopeakoristeet, Norsk folke museum, 2011

Kuvio 2. *Sølje*. Liike ja heijastavat hopeakoristeet suojasivat huldefolkilta. Daughters of Norway, 2010

Myös lasten pukuun laitettiin metallia. Viiden tai kuuden vanhana lapset puettiin kuin aikuiset ja sitä nuoremmat puettiin mekkoihin jotka koristeltiin rintaneuloilla. Vastasynyneet, kastamattomat lapset olivat suuressa vaarassa huldefolkilta, jopa itse kasteti-

laisuuden aikana, sen ollessa viimeinen hetki jolloin huldrefolk voisi yrittää vaihtaa lapsen yhdeksi omistaan. Kastetilaisuus pidettiin ripeästi 4-8 päivää syntymän jälkeen ja lapsen vaatetuksen metalli heijasti pois pahaa ja kertoi huldrefolkille, että lapsi oli jo lunastettu ihmisten maailmaan. Pään saatiin laittaa nuttu jota ympäröi metallipitsi, ja pieniä rintaneuloja nupitettiin kiinni kastevaatteeseen. Metallipitsistä tai -nauhoista solmittuja ristejä näkyi sekä nutussa, että koristeellisessa ruokalapussa. Ristisymboleita kudottiin kastepeittoon ja kapalokääreisiin. Jopa niinkin yksinkertainen asia kuin kolikko, joka oli pistetty kapaloiden helman alle, taikka neula peiton päällä, pystyi suojaamaan lasta hyökkäykseltä. (Gilbertson, 1999, 199–208.)

2.2.5 Shamanismi

Shamanismia on esiintynyt ympäri maailmaa ja se on ollut olennainen osa monien alkuperäiskansojen muinaisuskontoa. Kaukana pohjoisessa asuvat kansat ovat säilyttäneet elossa monia elementtejä henkisestä kulttuuristaan osin syrjäisen sijaintinsa ja eristyisyytensä vuoksi. Saamelaisten ja Siperian alkuperäiskansojen parissa ovat säilyneet mm. muinaiset ajatukset ympäröivästä maailmasta ja ihmisten paikasta siinä, perimätieto rituaaleista ja niihin liittyvästä esineistöstä, poroon liittyvät juhlat, sekä uskonnon alkuperäismuoto – shamanismi. (Gorbacheva, 1997, verkkomateriaali.)

Shamaanin päätehtävät olivat parantaminen sekä maaginen avustaminen metsästyksessä sekä saamelaisten keskuudessa porojen siitoksessa. Suuri osa Siperian asukkaista uskoi universumin jakautuvan kolmeen eri maailmaan; ylämaailmaan, keskimaailmaan sekä alimaailmaan. Ihmisten asuttaessa keskimaailmaa vain shamaanit tekivät matkoja toisiin maailmoihin. Näiden matkojen tarkoitus oli pitää välejä yllä ja neuvotella suotuisia lopputuloksia kansan hyväksi. Matkaa tehtiin usein transsissa. Siperian kansojen synkretismissä, eri uskontojen opit ja jumaluudet ovat sekoittuneet toisiinsa antaneet uskonnolle sen tämänhetkisen muodon. (Gorbacheva, 1997, verkkomateriaali.)

Koulutuksensa aikana shamaani vastaanottaa rummun, sauvan ja muiden tarvikkeiden lisäksi erityisiä vaatteita. Nämä vaatteet eroavat normaaleista vaatteista leikkauksellaan ja koristelullaan. Shamaanin ja häntä suojelevan henkioppaansa välillä vallitseva yhteys voidaan nähdä vaatteiden koristeluista. Hapsureunat, siivet ja jalat muiden lintuaiheiden lisäksi koristivat vaatteita, joiden omistajan henkiopas oli lintu. Vastaavasti sellai-

sen shamaanin, jonka henkiopas oli jokin muu eläin, vaatteet oli koristeltu eläimen eri osia esittävillä kuvilla. (Gorbacheva, 1997, verkkomateriaali.)

Kuvio 3. Shamaanin toisen tason initiaation vaateus, kruunu on korkeimman initiaation vaateuksesta. Riipuksissa ja niiden asettelussa kuvastuvat shamaanin suojaavat henget, joutsen ja kotka sekä kolmea maailmaa. Itäinen Siperia. Vitim-Oleminskin alue. 1800-luvunalku. Russian Ethnography Museum.

2.3 Kommunikaatio symbolien kautta

Kuinka vaateuksessa käytettyihin symboleihin aikanaan päädyttiin? Ehkä useimmin toistuva tapa on ollut tietynlainen imitaatio, jonkinlainen muodon ja värin analogia.

Esimerkiksi Pohjois-Sumatran Batak heimot käyttävät kankaittensa pyöreää lointa elämän kierron ja sen syklien analogiana. Euroopassa hooked lozenge (salmiakikuvio, jonka päädyissä on koukut tai pienemmät salmiakki-kuviot) imitoi naisen vulvaa ja toimi hedelmällisyyttä edistävänä kuva-aiheena ruusujen symboloidessa suojausta, ilmeisesti piikkiensä ansiosta. (Barber, 1995, 161–162.)

Sama hooked lozenge (salmiakikuvio) Kaakkois-Aasiassa on yksi yleisimmistä muodoista kuvaamaan eläviä olentoja, sekä eläimiä että ihmisiä. On yleistä, että eri kulttuureissa käsityöläisillä on eroavia, sekä välillä ristiriitaisiakin tulkintoja yleisesti käytetyistä symboleista. (Maxwell, 2003, 83.)

Gerge Bolling kertoo Homerin kuvaamasta Troijan prinsessa Andromedasta; Andromedan kutoessa erityisiä suojelevia ruusuja aviomiehensä, Hectorin viittaan, kuulee hän miehensä menehtyneen. Hän pudottaa sukkulan, ja ryntää hukkaan menneen työnsä ääreltä kaupungin muurille nähdäkseen tapahtuneen omin silmin. Andromedan kärsivällinen yritys kutoa hauras, maaginen suoja rakkaalleen myrskyisän sodan keskellä, on koskettava. (Barber, 1995, 155.)

Slaavien punaiset kirjailukoristeet sijaitsevat usein vaatteen suissa/sisääntuloaukoissa, kuten päantiessä, hihansuissa ja paidan helmassa. Slaavien keskuudessa punaista väriä käytettiin ilmaisemaan elinvoimaa, olihan se selkeä veren analogia. Kirjailun tarkoitus oli lannistaa ja estää demoneita kiipeämästä sisään näistä aukoista, sillä demoneiden uskottiin olevan syyllisiä erilaisiin kehon ja mielen sairauksiin. Käsitys demoneista, jotka pyrkivät tulemaan sisään on täysin analoginen käsitys sellaisesta tilanteesta, jossa tuholainen tai syöpäläinen ryömii ruokaan saastuttaen sen. Näiden elämää uhkuvien värien ja kirjontamallien sijainti vaatteessa ”demoni-karkotteena” seuraa loogisesti ajatusta. (Barber, 1995, 162.)

Kaikilla näillä tavoilla - matkimisen, analogian ja maagisena nähtyjen, hetken mielijohteesta tehtyjen symbolien avulla - eri kulttuurit ovat rakentaneet vaatetukselleen tietynlaisen kielen, jonka avulla on pystytty viestimään ilman sanoja (Barber, 1995, 163).

2.3.1 Ragidup – elämän kuvio

Pohjois-Sumatran Batak heimot työstävät kudottua magiikkaa omalla tavallaan. Naiset kutovat erityisiä maagisia kankaita rengasmaisella loimella, jonka loimilankaa ei koskaan leikata, sillä kutomaton loimi sisältää magiaa, jonka tarkoituksena on varmistaa elämän jatkuvuus äidistä lapseen. Lapsen syntymä kuvaa kuteen alkua reunuksen leikkaamattomalla puolella. Kankaan vetäminen käsien välistä kuvaa lapsen kasvuprosessia ja kun päästään leikkaamattoman reunuksen toiselle laidalle, se kuvaa uuden sukupolven alkamista, jonka elämä tulee toistamaan aina äidin elämää ja jatkuu näin ikuisesti. Myös kankaan pyöreä muoto itsessään nähtiin maagisena. (Barber, 1995, 160–161.)

Kaikista pyhimpiä kankaita Batakit kutsuvat nimellä ragidup, joka tarkoittaa kirjaimellisesti elämän kuviota. Ragidup-kankaat ovat suuressa osassa ihmisen elämässä sekä sen jälkeen tuonpuoleisessa. Ehkä tärkein niistä on ulos ni tondi. (Lefidus, 2007, verkkomateriaali)

Kun tytär odottaa ensimmäistä lastaan, hänen vanhempansa antavat hänelle kankaan joka on erityisesti hänelle tehty. Sielun kankaaksi kutsuttu ulos ni tondi on täynnä pieniä kuvioita, joita käytetään tytön tulevaisuuden ennustamiseen. Hän turvaa kankaaseen koko elämänsä ajan niin kutsuttuna hyvinvoinnin vartijana, ja etsii siitä suojaa ja elinvoimaa varsinkin lapsen syntymän hetkellä sekä lapsen sairastuessa. Kuvioinnin ja symbolien alkuperän oletetaan olevan hyvin vanhoja, sillä ne ovat tunnusomaisia esihistoriallisen ajan pronssivalulöydösten kuvioinnille Kaakkois-Aasiassa. (Barber, 1995, 160–161.)

2.4 Suojaustarpeiden muutos kansanpuvuissa

Kansanpuvuissa ja pukeutumisessa yleensä vaikuttaa kaksi ristiriitaista voimaa. Toinen on ajattomuuden, kansanomaisesti katsottuna perinteen voima, joka yhdistää puvut tiettyyn arvomaailmaan. Toisaalta vaikuttaa pyrkimys parempaan eli pyrkimys muutokseen. (Lehtinen, 1999, 118.)

Muotipuvun muuttuessa nopeampaan tahtiin myös kansanpuku on taipuvainen muutokselle, tosin sen tahti on hitaampi ja asteittainen. Kansanpuvun alueelliset vaihtelut

ovat suuret. Vaikka kansanpuku ei ole sidoksissa minkään aikakauden tyyliin, se on silti nähtävä suhteessa muotipukuun, ja kansanpuku ja muotivirtojen mukana kulkeva ja muuttuva muotipuku ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. (Lönqvist, 1978, 24.)

Ildiko Lehtinen kuvaa Venäjän muuttuvaa tilannetta Marien kansanpuvun säilymisen kannalta. Maailmalla ja Venäjällä on valittavana useita erilaisia pukeutumismalleja Television ja mainosten sekä elokuvien tuodessa nähtäväksi enemmän länsimaista muotikuvaa. Muodin venäläiset versiot ovat nykypäivänä lähes kaikkien savutettavissa, mutta silti paikoitellen venäjällä on säilynyt kansallisiin perinteisiin sidottu puku. Muotipuvun on täytynyt ylittää monia esteitä tullakseen yleisesti hyväksytyksi. Yhteisön normien vaatima korkea kynnyks, taloudelliset olot, syrjäinen sijainti ja tapakulttuurin vaatimukset sekä perinteinen esteettinen näkemys ovat osaltaan säilyttäneet kansanpukuperinnettä. (Lehtinen, 1999, 48.)

Kuvio 4. Marilaistytöt vuosilta 1878 ja 1990. Vaikka edellisen kuvan ottamisesta on kulunut yli sata vuotta, ainoa muutoksen merkki on rintahalkioon pistetty hakaneula. K. Sofonov

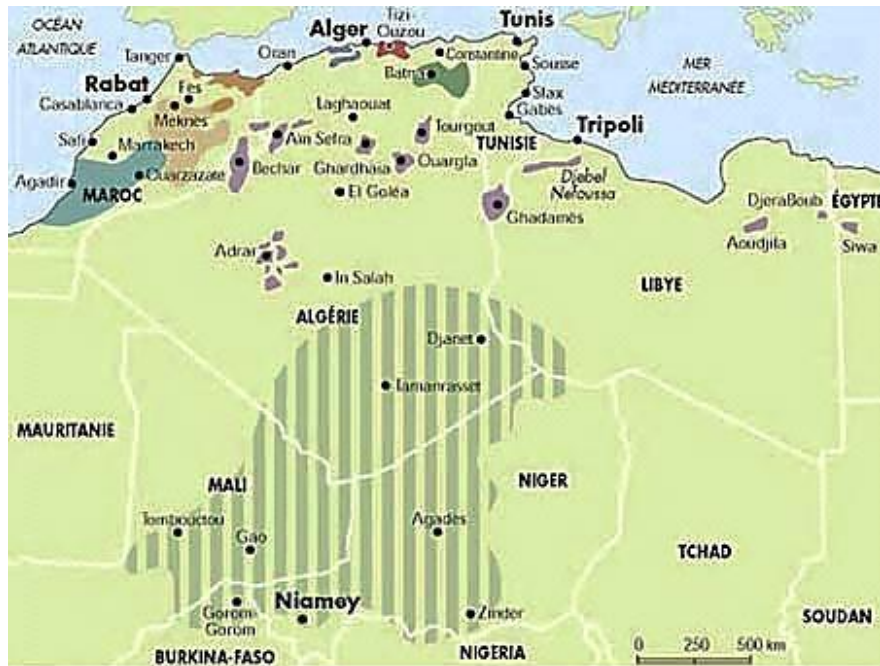
3 Tuareg – aavikon kansa

Tuaregien perinteisessä vaatetuksessa ja asusteissa on nähtävissä suojauksen eri muotoja, ja osa elementeistä on tuttuja eri puolilta maailmaa (katso Suojaus-luku). Saharan autiomaan, eri uhkatekijät ja yhteiskunnallinen muutos luovat ne raamit, joiden sisällä tuaregien perinteinen vaatetus elää ja muuttuu. Tarkoitukseni on selvittää, mitä tiedostettuja suojaavia elementtejä vaatetuksessa on yhä jäljellä. Tässä luvussa käsittelemme indigo-värjättyjä kankaita perinteisessä vaatetuksessa ja seuraavassa luvussa paneudun syvemmin indigo-väriin ja sen ominaisuuksiin.

Teorian vastapainoksi olen haastatellut kahta tuareg-kulttuuriin perehtynyttä ja siinä elävää ystävääni. Tanja Ranta on naimisissa Malissa tuareg-miehen kanssa, ja Hanna Yikona on viettänyt pitkiä aikoja tuaregien parissa Nigerissä ja toimii puheenjohtajana tuareg-kulttuuria edistävässä yhdistyksessämme, Afous-Afousissa. Tavoitteenani on antaa kattava, ja ajankohtainen katsaus tuaregien perinteiseen vaatetukseen.

3.1 Kel Tamashek – kansan kuvaus

Tuaregit ovat Pohjois-Afrikan alkuperäisväestöön, berbereihin (imazighen) kuuluva perinteisesti nomadinen heimo. Tuaregit ovat liikkuneet vuohien ja kameleiden perässä ja hallinneet suolakaravaaneja perinteisellä maallaan, joka jakautuu nykyään usean eri valtion alueelle eteläisen Saharan ja Sahelin alueella. Valta-osa tuaregeista asuu Nigerin (n.1miljoona, mikä tarkoittaa n.8-10 % väestöstä), Malin (n.675 000) ja Algerian (n.30 000) alueilla, pienempiä määriä on myös Libyassa, Burkina-Fasossa sekä Mauritaniassa. Koko populaation määräksi arvioidaan n. 1 500 000 – 2 000 000. (Yikona, 2008, luento.)

Kuvio 5. Tuaregien asuttama alue merkitty vihreällä poikkiviivoituksella, Pohjois-Afrikka. Kablylie, 2007

Tuaregit puhuvat *Tamasheq*iä (*Tamajaq/Tamahaq*), joka on berberikieliin kuuluva seemiläis-haaminen kieli ja he käyttävät berbereiden omaa aakkosistoa, *Tifinagh*. Varsinkin nykyään suurin osa tuaregeista puhuu myös alueiden virallista kieltä, ranskaa tai arabiaa, valtiosta riippuen. (Yikona, 2008, luento.)

Tuaregit ovat saaneet paljon huomiota osakseen aavikolla selviytymiseen liittyvän perimätietonsa, ylpeytensä, uniikin pukeutumistyyliinsä ja hienostuneen estetiikan tajunsa johdosta. Tuaregeista on mainintoja jo varhaisissa arabialaisissa teksteissä 900-luvulta alkaen. (Seligman, 2006, 19.)

Tuaregien perinteinen yhteiskunta on jakautunut "kasteihin" ja alueellisiin ryhmiin, jotka kummatkin periytyvät äidin kautta. Jokaisella alueella on omat ryhmänsä, esim. Kel Ahaggar ja Kel Ajjer Algerian alueella, ja Kel Azawak, Kel Aïr, Kel Gress, Kel Ewey jne. Nigerin alueella. "Kastissa" ylimpinä olivat jalosukuiset imajighan. He omistivat kamelit, joita vasallit, imghad, hoitivat. Ineslmemen olivat koraanin ja islamin tuntijoita ja käsi-työläiset, ineden tekivät metalli- ja puu- ja nahkatyöt. Orjat, iklan, olivat osa perhettä ja tekivät fyysiset työt ja izeggaren (arabiaksi harratin) viljelivät imajighan maita. (Yikona, 2008, luento.)

Yksi tuareg-identiteetin määrääviä tekijöitä on *ashak*, eräänlainen moraalikoodisto, joka siirtyy sukupolvelta toiselle ja säätelee Tuaregin elämää. Ashakin toteuttaminen tarkoittaa kunnioitusta henkilöön, perheeseen, yhteisöön. Ashak tarkoittaa sydämen jaloutta ja hengen suuruutta, arvokkuutta, ylpeyttä, toleranssia ja ikuista kärsivällisyyttä, vilpittömyyttä ja rehellisyyttä. (Yikona, 2008, luento.)

Naisilla on berberiperinteen mukaan vahva ja tasavertainen asema tuareg -yhteisössä. Perinteisesti nainen omistaa teltan ja kaiken irtaimiston sen sisällä ja hän omistaa eläimiä. Naiset ovat mukana päätöksenteossa, jopa sotastrategioiden suunnittelijoina. Mies ei saa koskaan korottaa ääntään naiselle ja naisten sijasta miehet peittävät päänsä, ja osan kasvoistaan (Yikona, 2011, haastattelu.)

3.1.1 Saharan haasteet vaatetukselle

Ihmiset ovat asuttaneet aavikoita ja niiden reuna-alueita muinaisista ajoista lähtien. Sade, kasvien viljelyn ja eläinten laiduntamisen edellytys on keskeisenä tekijänä säädellyt heidän toimintaansa, luonnonvarojen käyttöä ja mielestäni myös nomadismin eri asteiden toteutumista. Aavikot ja niiden reuna-alueet tarjoavat kodin nykyisin (2005) arviolta 500 miljoonalle ihmiselle, noin 8 %:lle koko maailman väestöstä. (UNEP, 2006, verkkomateriaali)

Tuaregit ovat Saharan alkuperäiskansa (Yikona, 2008, luento). Sahara on laajuudeltaan 4,600000 km² ja kattaa noin 10 % koko Afrikan mantereesta. Kolmas Saharan pinta-alasta on hiekkadyynien peitossa (UNEP, 2006, verkkomateriaali), ja ylätasankoalueet, soraerämaat, kuivat laaksot ja suola-aavikko sekä vuoristoalueet kattavat jäljelle jäävän osan (WWF, 2001, verkkomateriaali).

Sahara on yksi maailman kuumimmista alueista; lämpötilat voivat nousta jopa yli 50 °C ja laskea alle nollan talvikuukausina. Yhdessä päivässä lämpötilat voivat vaihdella -0.5 °C aina 37.5 °C asteeseen. Saharassa myös tuulee paljon. Sade on harvinaista ja vuosittaisen sademäärän ollessa 25mm tai alle, joillain alueilla saattaa mennä vuosia, ennen kuin sade uusiutuu. (WWF, 2001, verkkomateriaali.)

Jo lyhytkestoinen altistuminen kovalle uv-säteilylle aiheuttaa ihon palamisen, ja pitempiaikainen altistuminen johtaa ihosyöpään (Sarkar, 2004,1). Kuumien aavikoiden vaatetuksessa suoja sekä äärimmäiseltä kuumuudelta että äärimmäiseltä kylmyydeltä ovat tärkeitä. Hikoilusta aiheutuvaa nestehukkaa voidaan vähentää kolmanneksella, ja kehon lämmön nousua hillitä pukeutumalla oikeanlaiseen, väljään vaatetukseen (UNEP, 2006, verkkomateriaali). Suojatakseen kehoaan tuaregit käyttävät ohuita ja väljiä ja pitkiä puuvillavaatteita, jotka ylläpitävät kehon nestetasapainoa ja viilentävät.

Ihmiset voivat mukautua aavikon olosuhteisiin muuntelemalla omaa mikroympäristöään käyttämällä hyväkseen esimerkiksi luonnon tarjoamia suojia, kuten luolia ja puiden varjoja, aavikon olosuhteisiin soveltuvaa vaatetusta ja asuntoja, joiden rakentamisessa on otettu huomioon ilmastointi. Myös oikeanlainen ravinto ja riittävä nesteen saanti ovat tärkeitä seikkoja. (UNEP, 2006, verkkomateriaali.)

3.1.2 Pahat henget ja muut uhat

Islam tuotiin Pohjois-Afrikkaan pian syntymänsä jälkeen 600-luvulla arabien saapuessa Lähi-idästä ja valloittaessa mm. berbereiden alueita. Afrikan islam on pääosin sunnilaisuutta. Valtauskontojen, kristinuskon ja islamin ohella vanhat uskomukset elävät vahvasti mukana jokapäiväisessä elämässä. (Hyry, Pentikäinen, 1999, 433.)

Tuaregit ovat muslimeita, joskaan eivät tiukkoja sellaisia – heidän otantansa islamista eroaa suurpiirteisyydellään esim. Lähi-idän alueiden islamin harjoittajista. Vanhat perinteet ohittavat islamin säädökset ja usko on ihmisen ja Allahin välinen yksityisasia. (Yikonon 2011)

Saharan kaltaisessa haastavassa elinympäristössä on viisasta käyttää hyväksi kaikkia keinoja selviytyä: fyysisiä, kulttuurillisia sekä henkisiä. Useista uskonnollisista ja perinteisistä traditioista voi ammentaa ilman, että olisi tosiuskovainen taikka kynnikko. Tuaregit ovat sulattaneet alkuperäisiin uskomuksiinsa islamin käytänteitä – varsinkin niitä, joita pidetään erityisen tehokkaina tuomaan menestystä ja onnea, tai suojelemaan pahoilta hengiltä (Seligman, Loughran, 2006, 72).

Vanhaan traditioon kuuluu mm. usko Kel Assoufiin (Kel = ihmiset, kansa ; Assouf = ikävä, tyhjä tunne sisällä, nostalgia, tyhjyys), henkiin jotka jakautuvat kolmeen eri "kansaan" : Kel Amadal ("Maan ihmiset"), Kel Had (" Yön ihmiset") ja Kel Tenere ("Tyhjien paikkojen ihmiset"). Kel Assouf ei viihdy normaaleissa tiloissa, kuten leirissä (luento). Tämä selittää, miksi miehet käyttävät huivia esim. nukkuessaan tyhjissä paikoissa eli keskellä aavikkoa, sillä siellä liikkuvat Kel Tenere ja yöllä Kel Hadin aktivoituessa (Keenan, 2004, 107).

Monissa yhteisöissä yksilöiden katsotaan olevan haavoittuvimmillaan henkien hyökkäyksille sosiaalisen statuksen muutosvaiheen aikana (viittaus 1 lukuun), näin on myös Kel Assoufin kanssa (Keenan, 2004, 119).

Vielä 1962, kolonialismin ajan jälkeen monet tuaregit katsoivat Kel Assoufin olevan syy moniin sairauksiin, ja näiltä hengiltä, jotka tunkeutuvat ihmiseen kehon aukoista, kuten suusta, suojauduttiin esim. huivin avulla: huivi esti Kel Assoufin pääsyn kehoon. Samalla tapaa suhtauduttiin *tehotiin*, pahaan silmään tai ennemminkin pahaan suuhun. Tehot ovat sellaisten puheiden ja sanojen pelkoa, jotka ilmaisevat kateutta, ahneutta, mielihalua tai himoa. Perheestä, eläimistä ja muiden omaisuudesta, sekä omista teoista pyritään puhumaan hyvin vaatimattomasti ja varovasti, sillä tehotin voima voi perimätiedon mukaan vahingoittaa ihmisiä ja jopa tappaa eläimiä. Tehotilta suojaudutaan islamilaisilla amuleteilla, talismaaneilla ja huivin avulla, tosin osa tuaregeista ei liitä tehotilta suojautumista huivin käyttöön. (Keenan, 2004, 106-107.)

Djinnit ovat arabiankielinen vastine Kel Assoufille. Ne eivät välttämättä ole pahoja vaan djinnien tiedetään liittoutuneen myös "hyvien puolelle" ja "pahoja" vastaan. Pahoilta hengiltä ja tehotilta suojaudutaan muun muassa talismaanein, joita kutsutaan Länsi-Afrikassa yleisellä nimityksellä *gri-gri*. Gri-grit ovat tuaregien parissa yleisimmin nahan sisään ommeltuja lappuja joihin on marabout'n toimesta kirjoitettu koraanin lauseita, siunauksia ja henkilökohtaisia suojeleuksia. Nahka-amuletit voidaan sitoa sellaisenaan nahkanauhoihin ja sitoa esimerkiksi käsivarteen, joita nähdään miehillä. Ne voivat myös roikkua kaulassa ja usein pienet lapset juoksevat alastomina vain gri-grit kaulassa, kun taas aikuisilla nahkaan käärityt gri-grit ovat vaatteiden alla piilossa, poikkeuksena tagelmustin ja vyötärön ympärille sidotut koristeelliset "vyöt". Jos on varaa, voidaan nahkatalismaani ympäröidä hopealla, ja siitä rakennetaan tällä tavoin esillä pidettävä koru. Tämä kulkee Nigerissä nimellä *tchiro*t. *Karkaro* on taas hopeinen, koristeelli-

nen ”sylinteri/putki” jonka mies kiinnittää tagelmustiinsa. (Yikona, 2008, luento ja Yikona, 2010, haastattelu.)

3.1.3 Muutos ja etninen identiteetti

Keenan (2004) huomioi Algerian tuareg-yhteisöihin 1960-luvulla vaikuttaneen muutosprosessin syitä ja seurauksia, jotka vaikuttivat kahdella tasolla: kuivuuksien ja perinteisiä elinkeinoja kaventavien valtiollisten säädösten takia tuaregit lähtivät työn perässä kaupunkeihin kuten Tamanrassetiin ja jättivät perinteisen sosiaalisen ympäristönsä. Kaupungeissa luokkayhteiskunnan roolit ja tuaregien status kansana hälvenivät ja sosiaalisen roolin määrittäväksi tekijäksi nousi ammatillinen taito ja valmius. (Keenan, 2004, 108–110.)

Pohjoisesta tulleen ihmismäärän, virkakoneiston, koulutuksen ja modernisaation mukana saapuivat etelään myös pohjoisessa lisääntyneet ilmiöt: arabisaatio ja islamisaatio. Nämä kaikki heikensivät tuaregien oman kulttuurin ja perinteisten uskomusten, kuten Kel Assoufin, sijaa yhteisössä ja arjessa. Arabismi koettiin Ahaggarin nuorten keskuudessa modernina ja sitä kuvailtiin Keenanille 2000-luvulla sanoilla *chic* tai *à la mode* (muodissa). (Keenan, 2004, 108–110.)

Ranta (2011, haastattelu) on seurannut Bamakossa, Malin pääkaupungissa kaupunkilaistumisprosessia: kaupunkiin muuttavien on sopeuduttava kaupunkiyhteiskuntaan ja sen tarjoamiin rooleihin. Esimerkiksi Kidalissa, jossa toisin kuin Bamakossa, nuoret naiset eivät lähde kotoaan päivisin ilman *tasaghnistia*, osaksi perinteen kunnioituksen ja osaksi vaativan aavikkoympäristön takia. Ehkä yllättäen Kidalin yöelämä ja diskot poikkeavat sosiaalisena ympäristönä huomattavasti, ja niiden edellyttämä vaatetus on täysin länsimaalainen, pieniä toppeja ja tiukkoja farkkuja myöten. Yhteiskunnissa, joista nuorten vaihtoehtokulttuurit puuttuvat, uutuuden ihannointi on hyvin homogeenistä. (Ranta, 2011, haastattelu.)

Kuvio 6. Nuori nainen strassikoruissa ja perinteisissä vaatteissa. Niger, Assan Midal

Vastarinta on myös perinteitä säilyttävä ja yhteisöä lujittava ja yhtenäistävä tekijä.

3.2 Vaatetus

Tuaregien puku ei koostu ainoastaan yhdestä kappaleesta, vaan se on yhdistelmä monia osia, sekä uusia että vanhoja; turbaani tai huivi, vaatetus ja asusteet, joita yhdistellään yhä uudelleen ja uudelleen monin eri tavoin. (Rasmussen, 2006, 157.)

Olennaista on liike. Sekä miesten tagelmust ja naisen huivi ovat koko ajan liikkeessä, niitä korjailaan ja asetellaan uudestaan tilanteen mukaan. (Yikona, 2011, haastattelu)

Kuvio 7. 1900-luvun alku, jalosukuiset poseeraavat hienoimmissaan, jokaisella on tagelmoust indigosta. Kuva voi olla Algeriasta. Col Bernard

Kuvio 8. Tuareg miehiä sinisissä kaksi- ja kolmiosisissa puvuissaan, valkoiset tagelmoustit päässä. Niger, Assan Midal

3.2.1 Kel Tagelmust – huivin kansa

Tagelmustia käytetään lähes jatkuvasti: kotona, päivin ja illoin, matkustaessa, syödessä, poltettaessa tupakkaa, ja jotkut jopa nukkuvat tagelmustin kanssa. Toki tagelmust suojaa hiekalta, pölyltä ja auringolta, mutta sen suojaavuus autiomaan ilmastolta ei ole ainoa syy huivin käyttöön – lapset eivät käytä huivia ennen kuin aikuisuuteen astuessa ja orjat ja naiset kulkevat ilman suojaavaa huntua. Naisten huivi tai bukar peittää kasvojen alaosan ilmaistessaan varautuneisuutta tai kainoutta sitä vaativassa sosiaalisessa tilanteessa. (Murphy, 1993, 40–43.)

Murphyn kuvaama tiukka tagelmustin käyttö on nykypäivänä jo aika harvinaista, varsinkin nuorten keskuudessa. On olemassa joitain vanhoja naisia, jotka eivät koskaan ole nähneet miestensä kasvoja, mutta lähestulkoon kaikki miehet riisuvat nykyään tagelmustinsa kotioloissa oman perheensä kesken. Ainoa poikkeus on esim. anopin tai hyvin korkea-arvoisen vieraan läsnäolo. On suuri häpeä paljastaa suutaan anopilleen. Anopin ja vävyajan suhde on hyvin erikoinen ja anoppia kunnioitetaan niin suuresti, että perinteisesti vävyä ei saa esim. syödä anoppinsa ollessa läsnä. (Yikona, 2011.)

Tagelmustin tuomaan ”suojaan” on ajateltu liittyvän kaksi aspektia: ulkopuolinen dialogi ja sisäinen dialogi; näyttelijä, joka ylläpitää sosiaalista vuorovaikutustilannetta ja ego joka ylläpitää egoa (Murphy, 1993, 40–43). Tagelmustin käyttö on aivan oma kielensä ja ilmaisee mm. käyttäjän sosiaalista asemaa, mielipidettä ja tunnetiloja, huivi elää keskusteluissa mukana ja sen asentoa voidaan muuttaa keskustelun edetessä/muuttuessa, ihmisten poistuessa ja uusien tullessa paikalle. Sitä käytettäessä ihmisen tahdottomat kasvonilmeet jäävät piiloon ja vastapuolen ego ei lue informaatiota keskustelijan ilmeistä, vaan sanoista ja tämän huivin liikkeistä ja asennosta. Keskustelijoiden egot ikään kuin vetäytyvät tilanteesta. (Keenan 2004, 105.)

Miehen elämässä on kaksi aikaa, jolloin hän ei käytä tai tarvitse tagelmustia, lapsuus ja aika pyhiinvaelluksen jälkeen. Pyhiinvaelluksen Mekkaan tehnyt henkilö on ottanut osaa pyhään rituaaliin, josta osa jää hänen identiteettiinsä ja vapauttaa hänet tagelmustin käytöstä. Kunnioitus ja arvokkuus liitetään häneen luonnostaan eikä hänen tarvitse näyttää häpeää tai kunnioitusta toisten edessä. Uusi status takaa hänelle sen etäisyyden, jonka tagelmustin käyttö voi tarjota. (Murphy, 1993, 40-43.)

3.2.2 Miesten vaatteet

Tagelmoust voidaan sitoa monella tapaa ja asemasta, keskustelun aiheesta, läsnä olevista ihmisistä yms. riippuu se miten paljon kasvoista paljastetaan tagelmoustin eläessä ja muuttuessa sosiaalisten tilanteiden mukaan. Suun paljastamista naisille pidetään epäkunnioittavana ja häpeällisenä, ja esimerkiksi anopin edessä huivi on sidottu niin korkealle, että pieni kaistale silmiä on vain näkyvissä. (Rasmussen, 2006, 146–153.)

Perinteisempi mies ei suostu poistumaan talosta ilman turbaania. Normaalisti tagelmoust on n. 4,5-5 m pitkä. Korkea-arvoinen tai erittäin vanha voi käyttää 12m asti pitkää turbaanikangasta (Ranta, 2011, haastattelu). Tiukasti yleistäen voidaan sanoa, että perinnettä kunnioittava mies ei näytä julkisesti nenäänsä eikä varsinkaan suutaan. Tagelmoustia voi nähdä kaikissa sateenkaaren väreissä; juhlatilaisuuksissa ja virallisissa tapahtumissa tagelmoust on usein sidottu joko valkoisesta puuvillasta, tai *alechosta*, joka on kaikista arvokkain tuaregien käyttämä, *indigofera tinctorialla* värjätty kangas. (Yikona, 2011, haastattelu.)

Miesten vaate on *gandoura* (arab.) tai Länsi-Afrikassa yleiseksi *boubou*, *tamasheq*:iksi *akerbas*. Akerbas on melkein polvi- tai lähes nilkkapituinen ”paita/tunika” jossa on pitkät hihat. Alla pidetään housuja, jotka ovat tyypillisesti mitoitukseltaan hyvin väljät ja kiristetään nauhalla vyötärölle. Tämä puku on yleinen kaikilla Länsi-Afrikan etnisillä ryhmillä ja tätä Bazin-kankaasta tehtyä pukua kutsutaan kaksiosaiseksi puvuksi, kuten haastatteluista käy ilmi. Tuaregien perinteinen akerbas on yleensä tavallisesta puuvillasta, vaatimattomampi ja sen alla olevat löysät housut ovat lahkeista runsaasti kirjailut. (Yikona, 2011, haastattelu.)

Kuvio 9. Seremoniatanssi. Tuareg leiri lähellä Timbuktua, Mali. Naisilla päällä indigovärjätyt tazagnistit, miehillä gran boubou eli tekakat. Violetin gran bouboun alla boubou. John Fletcher, 2008.

Virallisimmissa ja tärkeimmissä juhlatilaisuuksissa akerbas:in päälle puetaan vielä grand boubou eli *tekakat*, joka on suuri, sivuilta lähes kokonaan auki oleva vaate. Lanteilla voi nähdä vyön ja esim. Algeriassa ja Libyassa miehet sitovat tekakatin päälle koristeelliset nauhat, jotka kulkevat ristiin olalta toiselle ja vyötärölle. (Yikona, 2008, luento.)

Takouba eli miekka kuuluu vieläkin jossain määrin Tuareg-miesten pukuun ja identiteettiin ja maaseudulla voi vieläkin nähdä tuareg-miehen kulkevat takouba olallaan tai vyöllään (Yikona, 2008, luento).

Kuvio 10. Hyvin perinteinen ja arvokas vanhempi tuareg herra. Päässään hänellä on kaksinkertainen tagelmoust: alla alechosta tehty ja päällä valkoinen puuvilla tagelmoust. Alla boubou ja päällä grand boubou. Kädessä takouba miekka ja kaulalla inafed. Niger, Assan Midal

3.2.3 Naisten vaatteet

Miehet ostavat usein naisten hienot vaatteet ja korut. Nigerissä indigo-kankaasta, alechosta tehty kirjailtu juhlapuku on kaikista hienoin ja arvokkain. Jos mies haluaa päästä naimisiin tuareg-naisen kanssa, täytyy hänen ostaa tälle alechosta tehty puku. Pelkästään indigo-kangas, josta ommellaan kaksiosainen puku ja huivi tai mekko ja huivi, maksaa n. 150e (Niger). Kun siihen lisätään vielä räätälin työpalkka ja korut, keskivertopalkkainen mies voi joutua säästämään pitkän aikaa saadakseen rahat kaasan tarpeellisia asusteita varten. (Yikona, 2011, haastattelu.)

Kuvio 11. Naisia juhlavaatetuksessa, päällään hienointa indigoa eli alechoa päästä varpasiin. Päässä heillä on alechosta tehty ekerhei, hame, teri ja sivuista auki oleva paita, aftik. Niger, Assan Midal

Ekerhei on naisen pääkangas joka toimii pitkälti samoin tavoin kuin miesten tagelmust ja otetaan käyttöön aikuisuuden kynnyksellä, tai varsinkin avioon astuttaessa (Rasmussen, 2004, sivu). Nainen ei perinteisesti peitä kasvojaan, naimisissa oleva nainen peittää usein vain osan päätään. Käytäntö ei kuitenkaan ole kovin tiukka tai sitova, osa hiuksista on usein näkyvillä ja huivin putoaminen ei ole vakavaa. Ekerhei on pitkä suorakulmion muotoinen indigovärjätty alecho tai *tofa* (perinteisesti vain jalosukuisten käytössä) tai sen kevyempi ja edullisempi vastine, boukar. Arkikäytössä nainen pukee päälleen tavallisesta, teollisesta puuvillasta tehdyn ekerhein. (Yikona, 2011, haastattelu.)

Naisten puvuissa on paljon eroavaisuuksia alueittain. Algeriassa ja Malissa käytetään usein "toogamaista" kangasta, jota kutsutaan nimellä *tazaghnist* tai *tesoghelnet*, nimi tulee verbistä mennä ympäri, ympäröidä (Rasmussen, 2006, 139). Kangas on usein värjätty indigolla, mutta varsinkin arkikäytössä on myös paljon muita värejä ja kangaslaatuja. Malliltaan se on iso suorakaiteen muotoinen huivi, joka solmitaan molempien tai vain toisen olkapään päältä ja loppuosa nostetaan pään suojaksi ja heitetään olan yli. Tazaghnistin/ tesoghelnetin alla voidaan pitää mitä tahansa vaatteita pitkästä ha-

meesta kireisiin farkkuihin, ja kiedontatyylit riippuvat sosiaalisen tilanteen kontekstista ja kantajan iästä. Esimerkiksi ineslemenien, arvostettujen päälliköiden tai appivanhempien keskuudessa tesoghelnetin ylä-osa kiedotaan lähemmäksi päätä. (Yikona, 2011, haastattelu.)

Kuvio 12. Tuareg leiri lähellä Timbuktua. Lähes kaikilla naisilla on päällä indigovärjätty tasagnistit. Mali, John Fletcher, 2008.

Ainoastaan indigovärjätty tazagnist on tuaregien perinnevaate. Muista kankaista tehtyjä tazagnisteja käytetään yleisesti esim. Mauritaniassa (josta ”tavalliset” tazagnistit tuodaan), Länsi-Saharassa, Algeriassa ja Libyassa. (Yikona, 2011, haastattelu.)

Nigerissä naisilla on käytössä perinteinen hameeksi kietaisuhame *teri*, jota ranskaksi kutsutaan nimellä *pagne*, ja sivuista auki oleva paita/tunika, *aftik*. Huivi sidotaan pään päälle ristiin, solmumaisesti, ja se jättää usein pään takaosan paljaaksi. (Yikona, 2011, haastattelu.)

Malissa ja Nigerissä yleisessä käytössä on myös bazin kankaasta tehty ”parempi” puku, jonka mallit vaihtelevat myötäilevästä ja kaksiosaisesta puvusta isoon ja väljään, lyhyt-hihaisesta pitkähihaiseen ja niin edespäin. Bazin-puvut, niissä käytettävät kirjailut ja

koristelut ja muotivirtaukset ovat yhtenäisiä lähes kaikilla Länsi-Afrikan naisilla, etnisyydestä riippumatta. Tuareg-naisilla on joskus kuitenkin omia tyylejä, kuten Malissa naisten suuri valkoinen boubou, jota käytetään yhdessä indigohuivin kanssa. (Yikona, 2011, haastattelu)

Tazagnistin kanssa käytetään nykyään usein korkokenkiä, periaatteella mitä enemmän korkoa ja kiiltoa, sen parempi. Myös bazinista tehtyjen vaatteiden kanssa käytetään korkokenkiä. Näiden vaatteiden kanssa käytetään usein myös länsimaisia käsilaukkuja.

Kuvio 13. Sandaalit, Takadat, Niger, Assan Midal

Perinteiseen malliin tehtyjä nahkasandaaleja, kuten *iratimen* tai *takadat* käytetään perinteisemmän puvun kanssa, samoin kuin traditionaalisia kaulassa roikkuvia laukkuja, *inafed*. (Yikona, haastattelu, 2011.)

Kuvio 14. Laukku, enafad. Niger. Cantor Arts Center, 1997

Kuvio 15. Laukku, enafad, Niger. Cantor Arts Center, 2001

3.2.4 Kankaat

Vaikka inedenit valmistavat korut, nahkatyöt ja kaikki tarve-esineet itse, he eivät valmista tai värjää vaatteita. Kankaat ostetaan joko torilta tai kaupasta ja teetetään räätäliillä. Joskus koko puku ostetaan valmiina kaupasta. Yleisesti ottaen tuaregien arkiset kankaat ovat ohutta ja ilmavaa puuvillaa, juhlapukukankaiden ollessa paksumpia, kuten alecho. Vaikka sininen, valkoinen ja musta ovat perinteiset värit, väri- ja kangasvalikoima on tänä päivänä valtavan runsas (Yikona, 2011, haastattelu.)

Kuvio 16. Alecho läheltä. Käsiniemmelliset kaitaleet ovat helposti nähtävissä. Balfour-Paul, 1993

Perinteinen alecho (*ilashan, aleshu, alechcho*) on Nigerian Kurassa (Rasmussen, 20006, 156) tai Kanossa (Ballfour-Paul, 1998, 133) käsityönä tehty kovahko puuvilla kangas, joka ommellaan kokoon pitkistä kudotuista nauhoista. Nauhat on värjätty yksitellen *indigofera tinctorialla* tummiksi ja ommeltu yhteen jälkikäteen. Alecho on kallis ja arvostettu kangas. Se myydään kiedottuna rullalle joko nahan tai paperin sisään, jottei

kangas kostuisi tai kallisarvoista indigo-pigmenttiä irtoaisi ennen aikojaan. Alechosta valmistetaan miesten tagelmoust ja naisten ekerhei ja juhlapuku, joko kaksiosainen teri-aftik-yhdistelmä tai mekko. Malissa ja Algeriassa alechoa käytetään vain miesten tagelmoustissa. Alechoa ei koskaan pestä tai kastella, silloinkin kun ne tulevat likaisiksi ne pyritään vain suitsuttamaan. Tahnounan sanoin *"se voi kestää sinulla 20 vuotta"* (Tahnouna, 2011, haastattelu). (Yikona, 2011, haastattelu.)

Boukar on alechoa jäljittelevä kevyempi ja edullisempi kangas, jossa on laatu- ja värjäyseroja. Boukaria käytetään arjessa, alechon ollessa enemmän juhlakäytössä (sekä perinteisesti vain jalosukuisilla), nykyään käyttöä ei kuitenkaan ole rajoitettu samalla tavalla kuin ennen. Kuka tahansa, jolla on varaa, voi ostaa alecho-kangasta huiviksi tai pukuun. Malin puolella halvempaa ja kevyempää indigoa kutsutaan boukariksi, kun taas Nigerin puolella nimityksessä viitataan Kiinasta tuotuun synteettisesti värjättyyn indigo-kankaaseen. Tämä synteettinen vastike on huomattavasti edullisempi ja sen väri on lähempänä pronssia ja helposti erotettavissa oikeasta. Boukar on Nigerin puolella "köyhän miehen" alecho. (Yikona, 2011, haastattelu.)

Bazin – nimellä kutsutaan kiiltävää jacquard puuvillakangasta. Koska kiilto häviää ajan myötä, niiden pesemistä välteään samoin tavoin kuin indigo-kankaissa. Erilaisia bazin kankaista tehtyjä vaatteita käytetään yleisesti ympäri Länsi-Afrikkaa. (Yikona, 2011, haastattelu.)

Kuvio 17. Bazin-kangas. Xibar, 2009

3.2.5 Hopeakorut

Hopea on tuaregien päämetalli joka suojelee pahalta. Hopeassa on todistettuja parantavia ja medikaalisia ominaisuuksia (Braddock, 2002, 66). Rannekoruihin ja sormuksiin saatetaan piilottaa hiekanjyviä, jotka liikkeessä pitävät ääntä ja rapisevat ja näin suojaavat käyttäjäänsä ja karkottavat Kel Assoufia (Yikona, 2008, luento). Sormus voidaan myös viedä marabout'ille, joka laittaa sen sisään jotain suojelevaa (Tahnouna, 2011, haastattelu). Tuaregien keskuudessa vallitsee yleinen käsitys siitä, että esine on entistä tehokkaampi ja voimakkaampi, jos se on kaunis (Loughran, 2006, 195).

Vain koristusmielessä käytettyjen korujen sekä amuletteina pidettävien korujen välille harvemmin tehdään mitään eroa. Amulettien voima vahvistuu ihon läheisyydessä. Eri materiaaleja käytetään koruissa eri tarkoituksiin: kuparikoruilla parannetaan reumatismia, simpukan kuorilla ja akaateilla on suojaavia ominaisuuksia. Punainen akaatti assosioituu vereen ja elämään tai elinvoimaan. Simpukat liitetään hedelmällisyyteen. Myös rauta suojaa Kel Assoufilta. (Rasmussen, 1987 ja 1994, Loughranin, 2006, 184 mukaan.)

Kuvio 18. Vanhempia tuareg naisia, kaulassa helmikorut. Lapsella gri-gri amuletti. Agadez, Bobo, 2003

Hopeakorujen ajatellaan olevan keskeinen osa pukua ja tuaregina olemista. Liike ja kiilto ovat olennaisia ja toivottuja ominaisuuksia sekä vaatteissa että koruissa. Samalla, kun korut viestivät katsojalle käyttäjän ikää ja sosiaalista asemaa, tuareg nainen ei koe olevansa asianmukaisesti pukeutunut ilman korujen kauneutta korostavaa vaikutusta. (Loughran, 2006, 179.)

Korut jaetaan perinteisiin koruihin ja muihin. On olemassa tiettyjä perinteisiä koruja, jotka naisella kuuluu olla. Miehet lahjoittavat naiselle arvokkaat korut, mutta myös säiti ja hänen vanhempansa antavat koruja tyttären kasvaessa. Vanhemmat naiset eivät enää koristaudu tai käytä koruja samalla tavalla kuin nuoret. Koruissa näkyy elämän rytmi ja kiertokulku. Lasten aloittaessa lasihelmikoruilla, vanhukset antavat elämänsä varrella pois näyttävät hopeakorunsa ja siirtyvät takaisin lasihelmikoruihin. Korujen käyttö liittyy olennaisesti elämän eri siirtymävaiheisiin. Ihmiset ovat oikeutettuja käyttämään erityisiä koruja saavuttaessaan tietyn elämänvaiheen. (Loughran, 2006, 179–182 ja Yikona, 2011, haastattelu.)

Kuvio 19. Niskassa roikkuva hiuksiin sidottu koru, *tereout tan idmarden*, pidetään yhtenä tärkeimpänä Ahaggarin alueen tuareginaisten hääkoruna (Loughran, 2006, 171). Kolmio-muoto nähdään amulettisena tuaregien keskuudessa (Loughran, 2006, 184). Ahaggar, Algeria. UCLA Fowler Museum.

Kuvio 20. Malilainen *khoumeissa*, suojeluskoru. Khoumeissa nähdään fatiman kätenä, joka torjuu pahan pois. Nimi tulee arabiankielisestä sanasta viisi, *khamisa*, joka tarkoittaa salmiakki-kuvioiden eli sormien lukumäärä. Salmiakki-kuviot ovat laajalti käytössä berbereiden keskuudessa. Mali. UCLA Fowler Museum

Nigerissä sekä miehet että naiset käyttävät enemmän koruja kuin Malissa on tapana, ilmiö johtuu osaksi Nigerin taidokkaista ja perinteiset korumallit hallitsevista hopeasepistä. Miehillä tavataan sormuksia, rannekoruja, erilaisia amuletteja kuten tchirota tai karkaro tai Agadezin ristiä. Jokaiselle alueelle on oma risti, muodon alkuperää ei varmuudella tiedetä - tarinat ja historia vaihtelevat hieman sen mukaan, keneltä kysytään. Ristin muoto ei kuitenkaan ole kristillistä alkuperää. (Yikona, 2011, haastattelu.)

Kuvio 21. Tchiroit sekä *tizabaten* korvakorut. Koska tizabaten korvakorut painavat huomattavasti, ne usein tuetaan kiinni hiuksiin tai korvan päälle. Nykyään tizabaten korvakoruja näkee enää harvoin. (Yikona, 2011, haastattelu.) Agadez. Niger. Thomas K. Seligman, 1980.

Tuareg-naisten nykytrendinä voi nähdä siirtymisen perinteisistä hopeakoruihin kultakoruun. Nuoret eivät välttämättä halua olla kovin traditionaalisia, vaan he haluavat käyttää perinteisten korujen ohella muitakin koruja (Yikona, 2011, haastattelu). Korut ajatellaan taloudellisena investointina ja kulta on hopeaa arvokkaampi metalli. Silti perinteiset hopeakorut kulkevat yhä sukupolvelta toiselle, kultakorujen käytön kertoessa enemmänkin kiinnostuksesta muotiin ja nykyaikaan. (Loughran, 2006, 185.)

Kuvio 22. Tyttö kultakoruissa. Niger, Assan Midal

4 Indigon värjäämä kansa

Tässä luvussa käsittelen todelliseksi indigoksi kutsuttua *indigofera tinctoria* -kasvia, indigo-kankaiden värjäystä, sekä 2004 tehtyä tutkimusta luonnonväreillä värjättyjen puuvillakankaiden suojaavuudesta auringon ultraviolettiäilyltä. Raotan myös ovea ympäri maailmaa löytyvään perimätietoon, joka liittyy indigoväriin sekä sen iholle jättämään pigmenttiin. Uusien tieteellisten tutkimusten valossa perimätieto on osittain osoitettu oikeaksi. Kerron myös vertailukohtana erilaisten teknisten kankaiden ominaisuuksista ja älymateriaaleista tarkoitukseni tutkia, voiko *indigofera tinctorialla* värjättyä kangasta ajatella teknisenä kankaana.

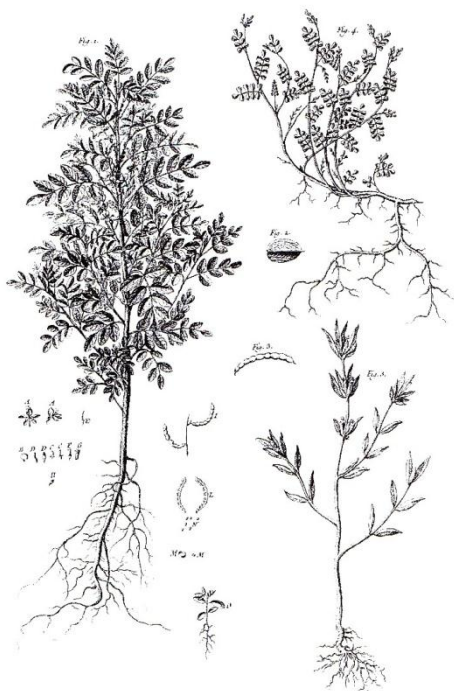
Kuvio 23. Naisten päällä on tazagnistit boukarista ja synteettisesti värjätystä kankaasta (oikealla). Indigo on värjännyt ihon sinimustaksi. Mark William Brunner, 2007

4.1 Indigo

Ei ole olemassa mitään yhtä universaalialla väriä, joka olisi leimallinen osa kaikkien maailman kulttuurien tärkeissä riiteissä. Kuitenkin indigolla värjättyt tekstiilit ovat olleet merkityksellisiä useille eri etnisille ryhmille syistä, jotka ovat itse väriä ja sen saatavuutta laajempia ja monitahoisempia. (Balfour-Paul, 1998, 179.)

4.1.1 *Indigofera tinctoria*, 'todellinen indigo'

Sukuun indigofera kuuluu lähes 800 lajia, mutta niistä ainoastaan osassa on korkeita pitoisuuksia indicania, indigo-värin esiastetta. Indigo-kasveista laajimmin käytetty lajike on *Indigofera tinctoria* L., monivuotinen pensas, jota on viljelty useimmilla maailman trooppisilla ja subtrooppisilla alueilla. *Indigofera tinctoria* voi kasvaa jopa lähes kaksimetrisiksi ja sen suuret parilliset lehdet erottuvat muista lajikkeista muodol-

laan. Toinen paljon käytetty indigoa tuottava kasvi on isatis tinctoria, värimorsinko, joka kasvaa myös Suomessa luonnonvaraisena. (Balfour-Paul, 1998, 91–99.)

Kuvio 24. 1700-luvun ranskalainen puukaiverrus indigofera kasveista. Beauvais-Raseau, 1770.

Indigon kultivointi laadukkaimman kaupallisen värin tuottamiseksi on työlästä ja vaati erityistä valppautta jokaisen vaiheensa osalta (Balfour-Paul, 1998, 97–99). Paikoissa, joissa ilmasto ja muut kasvuolosuhteet ovat suotuisat, kuten Indonesian hedelmällisillä saarilla ja Nigerian

Yoruba-mailla, myös villinä kasvavasta indigosta voidaan tuottaa erinomaista väriä.

Kaikki lajikkeet tuottavat parhaan värin kauden ensimmäisessä sadossa. (Balfour-Paul, 1998, 91–99.)

Indigon on ajateltu levinneen yhdessä värjäysteknologian kanssa Intiasta ensin Kaakois-Aasiaan ja sieltä Lähi-idän kautta Afrikkaan ja myöhemmin Amerikkaan. (Balfour-Paul, 1998, 11). Kun tänä päivänä indigon viljeleminen on harvinaista, on vaikea kuvitella että muutama sataa vuotta sitten se oli yksi maatalouden perusviljelyskasveista (Balfour-Paul, 1998, 97).

4.1.2 Synteettinen indigo

Kemistit kehittivät synteettistä indigoa yli viisikymmentä vuotta aina 1800-luvun alkupuolelta vuosisadan lopulle. Vuonna 1897 Saksalainen BASF, Badische Anilin Soda Fabrik, lanseerasi Indigo Pureksi nimitetyn synteettisen indigotuotteen jonka oli kehittänyt saksalainen Nobel-kemisti Adolf von Baeyer. Alkuvuosina synteettistä indigoa käytettiin rinta rinnan kasviperäisen indigon kanssa, ja näytti siltä että markkinoilla riittäisi tilaa kummallekin värille. 1900-Luvun puolessa välissä synteettisen indigon tulevaisuus näytti hetkellisesti epävarmalta muiden keinotekoisien sinisten väriaineiden kilpaillessa

markkinoista, ennen kuin farkkukankaan kysyntä 1960-luvulla lähti nousuun ja nosti synteettisen indigoväriin kysynnän huippuunsa. Synteettisellä indigolla värjätään tänä päivänä langat yli miljardiin farkkupariin (Balfour-Paul, 1998, 81-87).

4.1.3 Värjääminen Indigolla

Indigo-väriin prosessointi kasvin terälehdistä voitiin tehdä kolmella tavalla; Ensimmäinen tapa oli pistää tuoreet lehdet suoraan värjäysastiaan, jolloin koko kemikaalinen transformatio tapahtui samassa astiassa ja sitä tuettiin tuhka-vedellä tai uriinilla. Tulos oli heikko ja vaati monta värjäyskertaa

tumman sävyn saamiseksi. (Balfour-Paul, 1998, 100–134.)

Kuvio 25. Värjäysnesteen hapettamista liuotettuiden indigo-lehtien poistamisen jälkeen. Vaahto on hapen myötä muuntunut siniseksi, mutta värjäysneste on yhä vihreää. El Salvador. Michael Bischoff, 1996.

Toisessa vaihtoehdossa lehtimassa prosessoitiin (kompostoitii) ja fermentoitiin mutta väri-pigmenttiä ei erotettu muusta aineesta. (Balfour-Paul, 1998, 100–134.)

Kolmas, ja ehdottomasti hienostunein ja tehokkain tapa oli erottaa indigon väriaine täysin lehtiaineksesta. Tämä tapa otettiin Intiassa käyttöön jo tuhansia vuosia sitten ja se tuottaa parhaimman pigmentin. Väriaine on kevyttä ja sitä on helppo kuljettaa.

Pigmentissä, joka paljastaa värinsä vasta kun kangas poistetaan väriliuoksesta, on jotain hyvin mystistä. Osan väriaineista kiinnittyessä korkeassa lämpötilassa suoraan kankaaseen, tarvitsevat toiset väriaineet kiinnittävän puretusaineen. Indigo ja kotiloista saatava purppura ovat ainoat väriaineet, jotka kyyppiväreinä eroavat muista. Värjäysprosessi tosin on kaukana yksinkertaisesta. (Balfour-Paul, 1998, 100–134.)

Värjäys tapahtuu hapettomassa tilassa olevassa värjäysnesteessä, mutta varsinainen värin kiinnittyminen tapahtuu kun kangas nostetaan ylös värjäysnesteestä hapettumaan. Muutaman minuutin kuluttua happi muuntaa nesteessä keltavihreäksi värjäytyneen kankaan siniseksi. Tämä prosessi toistetaan useita kertoja, eikä sitä voida kiertää. (Åbonde, 2010, haastattelu.)

Kuvio 26. Värjäys-sammioita japanilaisella työpajalla Kioton lähistöllä. Kylminä päivinä väliin sytytetään tuli. Japani. Balfour-Paul, 1993.

Eri väriasteita voidaan tuottaa värjäyskertojen määrää säätelemällä, ja mitä tummempi kankaasta halutaan, sitä useamman kerran prosessi täytyy toistaa. Erään heimopäällikön valtavaan, ohuista kangassuikaleista tehtyyn kaapuun käytettiin kangasta, joka oli käytetty väriliuoksessa 40 kertaa (Balfour-Paul, 1998, 200). (Balfour-Paul, 1998, 115–117.)

Värjäyksen lopputulos ei luonnon indigolla värjätessä ole koskaan täysin varmaa. Indigovaatteiden suunnittelija Svanhild Åbonde kertoi kuinka indigo-värjäriin tietotaito opetettiin vain harvoille ja valituille, - ja vain naisille. Värjäysprosessiin liittyi paljon salattua, ohjaavaa tietoa, ja ollakseen menestynyt, värjääjältä tarvittiin hieman noidan vikaa. Jos tuntui siltä, ettei väriliuos ottanut toimiakseen, siihen saatettiin tuikata esimerkiksi banaanin lehtiä. (Åbonde, 2010, haastattelu.)

Kuvio 27. Värjäri on levittänyt märät kankaat aurinkoon kuivumaan. Lounais-Kiina. Balfour-Paul, 1993.

4.1.4 Indigon tarjoama suoja uv-säteilyltä

Vuonna 2004 Ajoy K Sarkar teki tutkimuksen Colorado State Yliopistolle (Fort Collins, Colorado, USA) aiheesta An Evaluation of UV Protection Imparted by Cotton Fabrics Dyed With Natural Colorants (Arvio luonnonväreillä värjättyjen puuvillakankaiden suojaavuudesta auringon ultraviolettisäteilyltä). Aiemmin suojaavuutta uv-säteilyltä oli tutkittu vain kankaiden osalta, jotka oli värjätty synteettisillä väreillä. (Sarkar, 2004, verkkomateriaali.)

Vaatteen suora ja epäsuora uv-säteilyn läpäisevyys ovat tärkeitä tekijöitä määriteltessä tekstiilin suojaavuutta ultraviolettisäteilyltä. Ultraviolettisäteen suojauskerroin on tieteellinen termi jota käytetään ilmentämään kankaan iholle antaman uv-suojauksen määrää. Mitä korkeampi arvo on, sitä kauemmin ihminen voi altistua auringonvalolle ilman, että iho alkaa reagoida säteilyyn punoituksella. (Sarkar, 2004, verkkomateriaali.)

Tutkimuksessa kolme laadultaan (rakenne, paino, paksuus ja kuteen tiheys) erilaista puuvillakangasta värjättiin kolmella eri luonnonvärillä. Tutkimuksessa tarkkailtiin uv-suojaavuuden osalta sekä kankaan rakenteen merkitystä että värjäysvärin tuomaa suojaavuutta. Värjättävät kankaat olivat: valkaistu ja merseroitu puuvilla, valkaistu ja merseroitu puuvillatvilli, ja valkaistu puuvillasatiini. Luonnonväreinä käytettiin indigoa (*indigofera tinctoria*), värimataraa (*Rubia tinctorum*) sekä kokenilli (*Dactylopius coccus*, joka yhdessä alumiini-suolan kanssa muodostaa karmiini-väriin). (Sarkar, 2004, verkkomateriaali.)

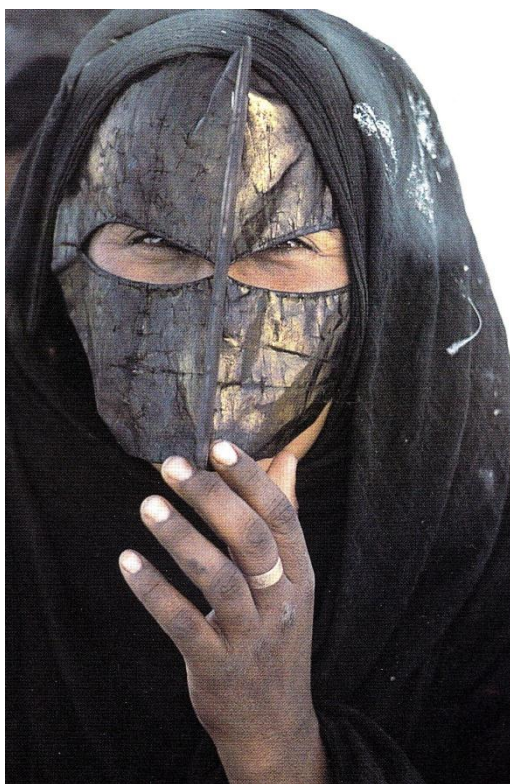
Indigokangas värjättiin seuraavasti: väri tehtiin tahnaksi ja liuotettiin nesteeseen natriumhydroksidin/lipeän (pH:ta säätelevä/ emulgointiaine) ja natriumditioniitin (pelkistävä aine/viskositeetinsäätäjä) avulla. Alumiini-suolaa käytettiin värin kiinnittämiseen kahden muun kankaan kohdalla. Kankaille tehtiin kolme eri värikylyä, 2 %, 4 % ja 6 %. Nesteen ja värjättävän kankaan suhde 40:1 Kaikki kankaat olivat värissä 30 minuuttia ja nostettiin sitten ilmaan kuivumaan ja hapettumaan. (Sarkar, 2004, verkkomateriaali.)

Tutkimuksessa huomattiin, että kankaan painolla ja kankaan uv-suojaavuudella oli positiivinen korrelaatio; paksumpi kangas suojaasi ihoa tehokkaammin kuin ohut kangas. Värjäämättömien kankaiden suojaavuus parani huomattavasti värjätessä ja saman kangastyyppin suojaavuus värjätynä parani värin pigmentin ollessa tummempi (tässä tutkimuksessa indigo). (Sarkar, 2004, verkkomateriaali.)

Tutkijat tulivat johtopäätökseen, että tutkitut luonnonväreillä värjätty puuvillakankaat tarjoavat tehokkaan suojan auringon ultraviolettisäteilyltä. Uv-suojaavuus parani värjätessä tummilla väreillä (indigo) ja kankaalla esiintyvän värin määrän ollessa suurempi. (Sarkar, 2004, verkkomateriaali.)

4.2 Pigmentti siirtyy iholle

Tanskalainen löytöretkeilijä Carsten Niebuhr huomioi matkustaessaan Yemenin Tihaman läpi 1700-luvulla, että kaikki kylän hunnutetut naiset näyttivät siltä, kuin heidät olisi kastettu vaatteineen niihin samoihin saviruukkuihin, joissa indigo-kankaita värjätettiin kylän ulkopuolella (Balfour-Paul, 1998, 199).

Kuvio 28. Omanilainen Jiddat Harasis heimoon kuuluvanainen päällään suojaava ja ihoa hoitava indigonaamio. Oman. Maria ja Pascan Maréchaux, 1988.

Indigoon liittyviä suullisen perimätiedon lähteitä on vaikea analysoida, mutta yhteisön väriaineeseen liittyvä arvostus on varmasti noussut useista syistä: pelonsekainen kunnioitus vaikeaa ja muinaista värjäysprosessia kohtaan, indigon selvät parantavat ominaisuudet sekä värin ainutlaatuisuus (Balfour-Paul, 1998, 217–225).

Kankaasta irtoava pigmentti oli tervetullut ominaisuus, sillä sen ajateltiin "valkaisevan" kasvoja. Arabian niemimaassa, indigovärjätystä kankaasta tehtiin jopa kasvonaamioita. Vaikka tänä päivänä indigovärjättyjä

kankaita pidetään harvoin arkikäytössä, Yemenissä vielä 1970-luvulla heimojen miehet olivat ylpeitä indigon värjäämästä ihostaan ja päähineet ja huivit kyllästettiin vielä ylimääräisellä värillä ihoa värjäävän ominaisuuden lisäämiseksi. (Balfour-Paul, 1998, 199.)

Sen sijaan tuaregien parissa indigon pigmentin siirtymistä iholle pidetään yhä useissa paikoissa positiivisena, suojaavana ja tavoiteltuna elementtinä.

4.2.1 Haras – Suojelija – perimätieto Indigon ominaisuuksista

Uskomukset liittyen luonnonlääkkeisiin ja varsinkin niihin jotka toimivat myös väriä antavina, ovat mahdollisesti perustuneet paljolti sekä itse väriin mielle yhtymiin ainesosien oletetusta myrkyllisyydestä. Usko värin parantavaan voimaan on ikivanha. Egyptiläinen papyryskäärö vuodelta 1550 eaa. listaa parantavien värien joukkoon valkoisen öljyn, miniumin (mönjä), mustan aasin kivekset, indigon sekä espanjanvihreän. Sinisen värin niukkuus luonnollisessa ympäristössä sekä sinisen värin tuottamisen vaikeus ovat varmastikin lisänneet mysteeria indigon ympärillä. (Balfour-Paul, 1998, 217–227.)

Indigo, josta saatavaa väriä on pidetty ”viileänä” ja ”maagisena”, on laajalti käytetty viilentämään kuumeisia tiloja. Monissa kulttuureissa indigoon liitetään moniselitteisiä assosiaatioita. Esimerkiksi Intiassa Krishnan kehon indigon siniseen väriin liitetään sekä paha enne että äärettömyys. Yhtäläisesti arabimaailmassa yksinomaan sanaa ”sininen”, on pidetty sekä onnekkaana että pahaenteisenä ja välttyäkseen sanomasta niin huonomaineista sanaa, yksilö on saattanut käyttää sanaa ”vihreä”, tarkoittaessaan ”sinistä”. Keskiajalla arabien keskuudessa sinistä onkin kuvattu eräänlaisena homeopaattisena hyönteiskarkotteena. Siniseen väriin pukeutuminen saattoi sekä houkutella että vetää puoleensa pahaan silmää ja siltä suojauduttiin sinisin helmin ja amuletein. (Balfour-Paul, 1998, 217–227.)

4.2.2 Lääkinnällinen vaikutus

Vaikka vielä tänäkään päivänä farmaseutit eivät täysin pysty selittämään indigossa ja eri väriaineissa läsnä olevien kemikaalien mahdollista todellista lääkinällistä vaikutusta, se on silti hyväksytty ilmeisenä. Lista sairauksista ja taudeista jotka indigon on kautta historian huhuttu parantavan, on mittava, ja perustuu enimmäkseen indigon silmin-

nähtäviin antiseptisiin, verenvuotoa tyrehtyttäviin ja puhdistaviin ominaisuuksiin, sen on myös sanottu parantavan hermostollisia ahdistustiloja kuten hysteriaa, epilepsiaa sekä masennusta. Kasvista on käytetty kaikki osat, mukaan lukien värjäävä pigmentti. Hippokrates ehdottaa neljännellä vuosisadalla vatsahaavan hoitoon värimorsinkoa ja varhainen arabialainen *Materia Medica*, joka säilytti ja laajensi kreikkalaista ja latinalaista aiempaa tietämystä, korostaa useasti indigon antiseptisiä ja muita lääkinnällisiä ominaisuuksia. Ottaen huomioon indigon sisältävän kemiallisen voiman, ei yllätä, että nautittuna sisäisesti liian suurina määrinä indigo voi olla myrkyllinen. (Balfour-Paul, 1998, 217–227.)

Nykypäiviin asti indigolla on parannettu palovammoja, hyönteisten, käärmeiden ja eläinten puremia, kuumetta ja vatsavaivoja sekä karkotettu suolistomatoja Kaukoidässä, Intiassa, Lähi-idässä ja osissa Afrikkaa. Jotkut eteläisen arabian niemimaan asukkaat ovat vakuutettuja mehiläisenvahalla ja öljyllä päällystetyn indigokankaan kietomisen haavan ympärille peittoavan tehokkuudessa modernin antiseptisen voiteen. Omanin beduiinien keskuudessa indigo oli niin käytetty yleislääke, että se ansaitsi itselleen lempinimen *Haras*, ”suojelija”. (Balfour-Paul, 1998, 217–227.)

4.2.3 Testattua tietoa

Viimeaikaiset tieteelliset tutkimukset ovat alkaneet osoittaa luotettavaksi monia historiallisia väitteitä indigon lääkinnällisestä tehokkuudesta. Mm. Kiinassa, jossa värimorsingosta tehtyä lääkettä määrätään lääkäreiden toimesta hoitamaan virus- ja bakteeriperäisiä infektioita, uudet testit osoittavat sen mahdollisen tehon hoidettaessa kystiseen fibroosiin (geneettinen aineenvaihduntasairaus, suom. huom.) liittyviä keuhkojen komplikaatioita. (Balfour-Paul, 1998, 217–227.)

Sekä indigo-pigmenttiä että kasvista valmistettua uutetta on menestyksekkäästi testattu sikotaudin, hepatiitin, ekseeman, vesirokon ja aivokalvontulehduksen hoidossa. Sen lisäksi indirubiini, jota esiintyy vaihtelevissa määrin kasvipärisissä indigoissa, voi auttaa taistelemaan tiettyjä syöpälajikkeita vastaan (Sloane Kettering, 2007, verkkomateriaali). (Balfour-Paul, 1998, 217–227.)

4.2.4 Teknisten kankaiden ominaisuuksista

Esitän tässä kirjon uusimpia teknisiä kankaita - älymateriaaleja, jotka ominaisuuksiltaan ovat mielestäni verrattavissa luonnon indigolla värjättyjen kankaiden ominaisuuksiin. Voidaanko *indigofera tinctorialla* värjättyjä kankaita ajatella teknisinä?

Tekno-naturaaleiksi kutsutaan luonnonkankaita, joiden ominaisuuksia on tehostettu erilaisilla jälkikäsittelyillä, pinnoituksilla ja sekoituksilla. Kuituun ja kankaaseen voidaan lisätä digitaalisia virtapiirejä ja mikroelektroniikkaa, jotka tekevät tekstiileistä interaktiivisia. Ne voivat muun muassa monitoroida sydämen pulssia ja kehon lämpötiloja. (Mahony, Braddock, 2002, 7.)

Älymateriaalit pystyvät muuttamaan ominaisuuksiaan, ulkonäköään tai funktiotaan ympäristön olosuhteiden muuttuessa. Yksi esimerkki on faasinmuutosmateriaalit (phase change materials), jotka toimivat eräänlaisena puskurina lämpötilojen muutoksiin. Kankaan kuiduissa parafiiniä sisältävät kapselit muuttavat faasiaan lämpötilan noustessa ja laskiessa: sulaaessaan kuumassa parafiini sitoo lämpöä ja vapauttaa sitä muuttuessaan taas kiinteäksi lämpötilan laskiessa. (Meinander, 2011, verkkomateriaali.)

Mikroenkapsulaatio-tekniikan avulla on kehitetty myös kankaita, jotka käytössä vapauttavat kuituihin lisätyistä pienistä kapselista erilaisia terveyttä edistäviä tai hyvänolon tunnetta lisääviä aineksia. Kankaisiin voidaan esimerkiksi lisätä stressiä helpottavia ja unettomuutta parantavia eteerisiä öljyjä, tai antibakteerisia ominaisuuksia sisältävää aloe-veraa – mahdollisuudet ovat rajattomat. Kankaisiin voidaan sisällyttää myös sensoreita, jotka mahdollistavat kankaan kommunikoinnin erilaisten ärsykkeiden kanssa. (Braddock, 2002, 50.)

Antimikrobiset kankaat pystyvät jopa taistelemaan bakteereja vastaan. Kuidut ”valvovat” ja ehkäisevät mikrobien kasvua iholla. Mikrotekniikan avulla kankaisiin voidaan lisätä antibakteerisia ominaisuuksia joko itse kuituihin tai kankaaseen sen viimeistelyvaiheessa. Jos aktiivinen ainesosa on kiinteä osa kangasta, voi antibakteerinen vaikutus

kestää lähes koko vaatteen käyttöiän, sen toimiessa vain tarvittaessa. (Braddock, 2002, 52.)

Puuvillakankaat toimivat hyvin kesävaatetuksessa, niiden ollessa pehmeitä, hyvin muotonsa pitäviä sekä luonnollisesti erittäin hyvin kosteutta imeviä. Ilman mikrobin kasvua ehkäiseviä ainesosia ne tosin tarjoavat ihanteellisen maaston bakteerien kasvulle (Braddock, 2002, 52). Tiiviskudoksinen puuvilla myös suojaa säältä vaikeissakin olosuhteissa (Braddock, 2002, 61).

Schoeller on kehittänyt myös joukon kankaiden viimeistyksiä, joiden ominaisuudet ovat mielestäni verrattavissa indigo-kankaiden ominaisuuksiin; coldblack® UV-suojaa on kankaan viimeistelyteknologia, joka tarjoaa minimissään UPF 30 suojan sekä vähentää tummien kankaiden kuumentumista auringossa säilyttäen viileän tunnun iholla. INZECTIC™ tarjoaa luotettavan suojan hyönteisiltä kuten punkeilta ja hyttysiltä lamaannuttamalla laskeutuvat hyönteiset ja vähentäen merkittävästi pistovaaraa. C_change™ on tuulen ja sateenkestävä kalvo, joka reagoi itsenäisesti sääolosuhteiden muutoksiin ja toimintaan – riippuen tilanteesta joko kankaan hengittävyys tai lämmönpalautus aktivoituu, minkä tuloksena c_change™ takaa kehon lämpömukavuuden eri tilanteissa. Active>silver™ viimeistys pitää kankaan hygieenisenä ja raikkaana kontrolloimalla iholla esiintyvää bakteerikantaa ja vähentäen sienikasvustoa, täitä sekä epämiellyttäviä hajuja. (Schoeller, 2011, verkkomateriaali.)

5 Haastattelututkimus ja kysely

5.1 Hermeneuttinen metodi laadullisen tutkimuksen menetelmänä

Laadullisen aineiston tutkimuksen tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen, selittäminen, tulkinta ja usein myös soveltaminen. Tutkimuksessa karakterisoidaan, luonnehditaan ja kuvaillaan tai tulkitaan sellaista ilmiötä, jolle on ominaista refleksiivisyys ja dialektisyys eli yleensä se liittyy psyykkisiin, sosiaalisiin tai kulttuurisiin yhteyksiin. (Anttila, 2005, 276.)

Hermeneutiikan ydin on tosiasioiden ja arvojen välisen yhteyden sijoittamisessa niiden ajalliseen ja kulttuurilliseen ympäristöön eli kontekstiin (Anttila 2005, 548-550). Tavoit-

teena on pitkälti metodinäyttelijän tavoin asettua roolihenkilön, tässä yhteydessä haastateltavien asemaan, eläytymisen ja sympatian – samaistumisen kautta.

Havainnoista esitetään tulkinta, jota sitten peilataan aineistoon ja takaisin muodostaen mahdollisesti uuden tulkinnan. Hermeneutiikka jättää uusille sukupolville tilaa tehdä uusia tulkintoja hyväksyen täydellisen objektiivisuuden silkan mahdottomuuden – ne ovat vähintäänkin aina sidoksissa sekä omaan aikaansa että tutkijan luomaan näkemykseen kokonaisuudesta. (Anttila, 2005, 549–556)

5.1.1 Esiymmärrys

Tutkijalla on luonnollisesti jo lähtökohtainen esiymmärrys tutkimuskohteestaan. Hermeneuttista tulkintaa voi verrata vaikka salapoliisiromaanin lukemiseen: lukiessa asiayhteydet avautuvat sivu sivulta ja syylliseksi epäilty on vaihtunut jo useampaan kertaan ennen kuin viimeisillä sivuilla totuus tulee ilmi. (Anttila, 2005, 305.)

Esiymmärrykseni jaan kahteen osaan, sillä laatiessani kyselyä, ei teoria-osuuteni ollut vielä valmis. Toinen esiymmärrys tuli teoria-osuuden ollessa valmis ja kyselyn ”epäonnistuksessa,” jolloin jouduin miettimään uudelleen tutkimusmetodiani. Avaan kyselyn ”epäonnistumista” ja muuttumista haastattelu-tutkimukseksi myöhemmin Haastattelun validiteetti-osiossa.

Pidin tutkimuksen alussa tuaregien vaatetusta perinteisenä, siinä määrin että se oli pysynyt samana satoja, ellei tuhansia vuosia. Samoin kuvittelin indigo-kankaiden liittyneen saumattomasti vaatetukseen vähintään yhtä kauan. Näin vaatetukseen ja varsinkin indigo-kankaiden käyttöön liittyvän paljon mystiikkaa, henkistä suojausta ja maagista ajattelua – symbolisia suoja, joita toivoin vielä löytyvän ja muistettavan. Kuvittelin myös että kaikella on tarkoitus, ettei mikään voi olla turhaa nomadi-elämäntyylistä johtuen. Näissä seikoissa näkyy oma asenteellisuuteni, romantisoitu ja yksioikoinen suhtautumiseni kansaan ja kulttuuriin joka muodostuu ihmisistä, ja vielä hyvin esteettisistä sellaisista! Teknisestä, tai medikaalisesta suojauksesta en tiennyt muuta kuin sen, että pigmentti iholla lämmittää viileässä yössä.

Toinen esiymmärryksen asteeni tuli teorian lukemisen ja sisäistämisen jälkeen, kysely tutkimuksen muuttuessa haastattelu-tutkimukseksi. Lähteiden perusteella tiesin vaate-

tuksesta enemmän ja osasin suojaus-osion perusteella odottaa maagisen ajattelun elementtejä myös tuaregien perinteisessä vaatetuksessa. Varsinkin indigoon liitettävät ominaisuudet muiden kulttuurien osalta olivat avanneet vaihtoehtoja kankaiden merkityksellisyyden syihin myös tuaregien keskuudessa.

Olin lukenut koko tuareg yhteiskuntaa kohdanneesta muutoksesta, sekä symboliikan muuttumisesta tai osittaisesta katoamisesta ja odotin hieman jännittyneenä näkyisikö ilmiö myös haastatteluvastauksissa.

5.1.2 Tulkinta ja Ymmärrys

Hermeneuttisessa menetelmässä on olennaista, että kokonaisuus on enemmän kuin osastensa summa. Yksityiskohtia tarkastellaan osana kokonaisuutta tulkinnan edetessä tekstin yksityiskohdista kokonaisuuteen ja takaisin. Viitekehyksen ja tekstin välillä käydään samaa liikettä. (Anttila, 2005, 306.)

Saadakseen aikaan kokonaisuuden niistä pienistä osasista, joita pyritään ymmärtämään, on tulkintaa seurattava ymmärrys. On tiedostettava, että ymmärrystä leimaa aina tutkijan subjektiivisuus uuden kokonaisuuden ja merkitysyhteyksien rakentamisessa (Anttila, 2005, 307.)

5.2 Haastattelu metodina

Erilaiset haastattelut käyvät tutkimusvälineeksi silloin, kun haetaan tietoa mielipiteistä, asenteista, kokemuksista ja havainnoista. Kysely voi kartoittaa samoja asioita mutta sen vastauksissa ei tavoiteta samaa syvyyttä kuin haastattelulla on mahdollista tavoittaa. (Anttila, 2005, 195.)

Strukturoitu haastattelu sisältää avoimia ja /tai suljettuja kysymyksiä. Haastattelija voi auttaa vastaamisessa tarvittaessa, mielestäni esimerkiksi avaamalla kysymyksiä, tosin hän ei saa puuttua vastausten sisältöihin. Käytettäessä suljettuja kysymyksiä valitsee haastateltava itselleen vaihtoehtoista sopivimman. On tyyppistä antaa kysymyssarjan loppuun kohta, johon voi vastata vapaasti. (Anttila, 2005, 197.)

Luonteeltaan haastattelu tilanteet luokittuivat käytännössä strukturoidun haastattelun ja syvähaastattelun välimaastoon: Syvähaastattelu lähentelee johdateltua, tarkoituksenmukaista keskustelua, jossa paneudutaan aiheessa syvemmälle haastateltavan tunteisiin, asenteisiin, näkemyksiin tai historiaan yms. Syvähaastattelussa pyritään pitämään mielessä vain muutama kysymys, joiden avulla viitoitetaan keskustelun kulkua, mutta aiheisiin voidaan palata tarkemmin haastattelun kuluessa. Olennaista on tutkitavan, ei tutkijan käsitys kysymyksistä. (Anttila, 2005, 197.)

5.2.1 Kysely- ja haastattelututkimuksen kulku

Lähtökohtaisesti tarkoitukseni oli tehdä sekä kyselytutkimus että muutamia haastatteluja. Kysymykset oli suunniteltu niin että osa oli avoimia ja osa suljettuja kysymyksiä. Kyselykaavake oli lähetetty viestinä 30 henkilölle ja aikaa siihen vastaamiseen oli annettu lähemmäksi kolme viikkoa. Lopulta sain vastauksia kyselyyn ainoastaan kolmelta tuaregilta Internetin sosiaalisen median, facebookin välityksellä

Ensimmäinen vastanneista kirjoitti minulle lyhyen ja ytimekkään runon, eikä mitään muuta. Toinen, Zakarya, 25-vuotias tuareg Tamanrassetista, vastasi lähes kaikkiin kysymyksiin, joskin lähinnä yhdellä sanalla, kyllä tai ei.

Odottelin toiveikkaana myöhäisiä vastauksia vielä muutaman viikon niiden ilmaantumatta ajatellen, että vastauskato johtui muista asioista kuin kyselyn laadusta tai toteutuksen yllättävästä haastavuudesta. Syrjäseuduilla asuvien ihmisten pääsy Internetkavilaan voi olla ison työn takana. Vastauksia ei kuulunut. Ennen kuin viimeisenä viikonloppuna ennen lopputyön palauttamista, ystäväni Almoustapha Tambo, 40-vuotias opettaja Agadezista, Nigeristä laittoi sähköpostilla vastaukset kyselyyn. Almoustaphasta kertoo paljon se, että hänen vastauksensa tuli juuri sillä siunatulla hetkellä, kun olin aloittamassa vastauksien analysoinnin sen jälkeen, kun olin itselleni tiedostamattomasta syystä siirtänyt aloittamishetkeä jo useamman päivän ajan. Hänen vastauksensa täydentävät haastattelujen vastauksia merkittävästi, ja tarjoavat näkökulman Nigerin tuaregien perinteiseen vaatetukseen ja siellä tapahtuviin muutoksiin.

Syyt vastauskatoon ovat varmastikin monessa asiassa, käsittelen niitä haastattelun validiteettien yhteydessä analyysin jälkeen.

5.2.2 Haastattelututkimuksen haasteita

Yksi ongelma länsimaisille tutkijoille ja haastattelijoille voi olla se, että he ovat ulkopuolisia yhteisössä tai kulttuurissa. Vastausten laatu, sisältö ja luonnollisesti koko keskustelu voivat poiketa huomattavasti jutellessa tutun kuin tuntemattoman kanssa. Oma haastattelijani on suomalainen, mutta naimisissa Malilaisen tuareg-miehen kanssa. Hän on haastatellut ystäviään ja yhteisiä tuttaviamme, kuten Issa Dickoa.

Jos ei osaa tamasheqia, on vaikea haastatella vanhempia ihmisiä, sillä kaikki eivät puhu ranskaa. Kieli on avain kulttuuriin ja sen ymmärtämiseen uudella tasolla. Tanja ymmärtää tamasheqia jonkin verran, muttei tarpeeksi haastatellakseen niitä, jotka ovat joko syntyneet tai vielä elävät perinteisesti autiomaassa leireissä. Vastauksien saaminen heiltä olisi tuonut tutkimukseen enemmän syvyyttä.

Kolmas haasteellinen asia voi olla ashak, tuaregien moraalikoodisto. Kysymyksen asetelussa on varottava johdattelemasta vastaajaa liikaa tiettyyn tulokseen sillä ashakia noudattava tuareg ”pakotettu” vastaamaan johdattelun mukaisesti, ja mahdollisesti näin totuuden vastaisesti. Ashakin mukaan tuareg ei voi tuottaa sinulle pettymystä ja nolata sinua osoittamalla, että olet väärässä. Esimerkiksi vastaus kysymykseen: tarkoittaako tämä sitä että.. On mitä luultavimmin kyllä, vaikka se ei pitäisikään paikkaansa.

5.2.3 Haastateltavien valinta

Haastateltavat valittiin huolella edustamaan sinänsä pienenä määränä mahdollisimman kattavaa otantaa iän, ammatin ja taustan erilaisuuden periaatteella tuloksen luotettavuuden saamiseksi. Toisaalta haastattelujen vastauksia värittää se, että ne tehtiin kaikki Malin pääkaupungissa Bamakossa – ja on oletettavaa, että vaikka haastateltavat ovat syntyneet eri kaupungeissa, he heijastavat pukeutumisellaan Malilaista ja mahdollisesti Bamakolaista tyyliä ja muodin virtauksia.

Haastattelun kysymykset olivat avoimia, keskustelunomaisia ja osittain johdateltuja. Osa kysymyksistä on suljettuja, joissa on lopussa paikka omille lisäyksille.

Ne ovat samoja, kuin kyselykaavakkeessa. Siksi olen sisällyttänyt myös Almoustaphan ja Zakaryan vastaukset aineistoon, vaikka he alun perin vastasivatkin kyselyyn.

5.2.4 Vastanneet

Tahnouna on 70-vuotias leski, kotoisin Malin Kidalista Hän on ollut naimisissa valtion virkamiehen kanssa ja elää nyt kaksin tyttärensä kanssa omistamassaan talossa eläkkeen turvin.

Issa Dicko on noin 50-vuotias tuareg intellektuelli ja kulttuurintuottaja, joka on luennoinut tuaregien kulttuurista ja historiasta pitkin eurooppaa. Hän toimii Tagreft Tinariwen yhdistyksessä Malissa. Issa Dicko on syntynyt Goemassa, (Mopti) Malissa ja asuu nyt Bamakossa.

Almoustapha Tambo on 40-vuotias taiteilija ja opettaja, joka on sekä syntynyt että asuu Agadezissa, Nigerissä. Hänen koulunsa sijaitsee kirjaimellisesti aavikolla.

Fadimata Ongoiba on 26-vuotias antropologian opiskelija. Hänen äitinsä on tuareg ja isä Dogon. Fadimata on syntynyt Algeriassa, mutta asunut lapsuudesta saakka tuareg yhteisössä Kidalissa ja Bamakossa, jossa asuu yhä.

Mohamed on 26-vuotias poliisi, joka on kotoisin Kidalista. Mohamed asuu Bamakossa ja on naimaton.

Zakarya on 25-vuotias teollisuuden varastotyöläinen, hän on syntynyt ja asuu yhä samalla alueella Tamanrassetin Tinzaouatenissa.

5.3 Tutkimustulokset

Olen koonnut haastatteluista ja kyselystä saamani tiedon kolmeen teemaan, siten että ne käsittelevät:

1. *Henkilön suhdetta arkeen ja perinteeseen ja näiden keskinäistä vuoropuhelua. Mikä koetaan perinteisenä vaatetuksena ja mitä tunteuksia käyttöön liitetään?*

2. *Henkilön suhdetta ympäristöön ja muutokseen ja muutoksen reflektointia omien tunteiden sekä yhteiskunnan näkökulmasta. Onko perinteisten vaatteiden käyttö muuttunut viime vuosikymmeninä ja miksi? Miten muutos näkyy katukuvassa?*
3. *Henkilön ja ympäristön väliin tulevaa suojaus-elementtiä ja sen tarvetta. Miltä suojaudutaan ja miten? Mitä ajatuksia ja ominaisuuksia erilaisiin indigo-kankaisiin liitetään? Onko indigo-värjätyillä kankailla suojaavia ominaisuuksia?*

Haastattelu käsittelee näitä teemoja vaatetuksen, ja varsinkin perinteisen vaatetuksen näkökulmasta. Perinteinen vaatetus avaa oven syvemmälle kulttuurin sisään, yhteiskuntaan ja yksilöön. Vaikka teemojen löytäminen on osaltaan jo tulkintaa, pyrin olemaan kommentoimatta saamiani vastauksia tässä vaiheessa jotta lukijalla on mahdollisuus tehdä vastauksista omia huomioita ja päätelmiä. Omat näkemykseni esitän myöhemmin johtopäätöksessä.

Kursivoidut tekstit ovat suoria lainauksia. Olen pyrkinyt siirtämään kommentit siinä muodossa, kun ne on käännetty suoraan ranskan kielestä aineiston autenttisuuden säilyttämiseksi. Koko haastattelu suomennettuine vastauksineen löytyy liitteistä. Olen sisällyttänyt haastatteluvastauksiin myös Almoustaphan sekä Zakaryan vastaukset. Puhuttelen haastateltavia myös etunimeltä selkeyttääkseni analyysin lukemista.

5.3.1 Yhteenveto vastauksista

Tuaregien perinteisen vaatetuksen historia ulottuu pitkälle, eikä vastauksista selviä selkeää ajankohtaa. *Ennen tamasheqit tekivät vaatteensa lampaan nahasta, tunikamallinen "robe" oli huomattavasti lyhyempi kuin nykyään. Puuvillan tulon jälkeen naisilla nähtiin valkoista paksua kangasta jossa oli pystyraitoja, nimeltään "abroh". Tämän jälkeen naiset alkoivat käyttää boukaria, joka vakiintui perinteiseksi asuksi. Boukarin jälkeen tulivat vahakankaat, "bazin", joista valmistettuja pitkiä mekkoja, joita naiset käyttävät nykyään tasaghnistin ohella. (Tahnouna.)*

Issa Dickon mukaan turbaani ei ole aina ollut osa tuaregien vaateetusta ja jossain vaiheessa sininen vakiintui "tuaregiväriksi"(Issa).

Zakarya kuvailee tuaregien perinteisiä vaatteita sanalla täydellisiksi. Almoustapha kertoo vaatteiden olevan: *yleensä runsaita ja löysiä sekä naisilla että miehillä.. Naisilla vaatteet ovat "kääritymmät" ja ne voivat hienovaraisesti jättää näkyviin vartalon muotoja. (Almoustapha.)*

Issan mukaan vaatteiden tarkoitus on suojata aavikon ilmasto-olosuhteelta, eikä niihin liitetä taikauskkoa. Vaatteiden tulee olla: *kunnolliset ja niiden tulee peittää kaikki kehon osat (Mohamed).*

Eri elämänvaiheille on olemassa omat vaatekappaleet. Suurin osa vastanneista tekee selvän eron nuoren naisen ja aikuisen ja naimisissa oleva naisen puvusta. Iän ja/tai avioliiton myötä nainen alkaa peittää päätänsä enemmän ja ottaa käyttöön tazaghnistin. *Kannat vaatteita jotka ovat ikääsi sopivia.. Nuorille tytöille (10-22 vuotta) on "ekarshi" eli huivi boukarista ja "eraswi" joka on iso sininen boubou. (Fadima.)* Malissa naisen perinteiseen vaateetukseen kuuluu: *"tazaghnist", joka on iso kangas tai huivi. Kankaan reunaan kiinnitetään "acear" joka estää kankaan reunan valumisen. (Fadima.)* Acear on huivinpaino ja muistuttaa ulkonäöltään avainnippua. *Juhliin lisätään sitten joitain asioita, kuten "inafed" (kaulalaukku), "ilashan" (sama kuin alecho eli nauhoista tehty hieno indigokangas) ja "tamba-tamba kengät". (Fadima.)*

Nigerissä naisella on päässään indigo-värjätty huivi, joka perinteisesti on sallittu vain jalosukuisille; *pieni puuvillasta tehty boubou joka on koristeltu, musta tai valkoinen aftik, pagne eli kietaisuhame (teri) vahvemmassa puuvillasta (Almoustapha).* Asun kanssa puetaan: *nahkaiset sandaalit (balka), useita rannekoruja hopeasta, kivistä tai nykyään myös lasista, sekä nilkkarenkaat. (Almoustapha.)*

Myös miehen perinteisen vaatetuksen kohdalla on eroteltu aika ennen, ja jälkeen avioliiton. Turbaani ei kuulu naimattomalle miehelle. Muuten deux piece, eli kaksiosainen tai kolmeosainen puku koetaan perinteiseksi vaatteeksi. Nuorille *miehille on "kaksiosainen puku" eli boubou ja housut, avioliittoon asti: sen jälkeen alkaa mies*

käyttämään turbaania kaksiosaisen kanssa. Isot miehet käyttävät siis turbaania ja kaksiosaista (deux-piece). (Fadimata.) Mohamed liittää perinteiseen vaatetukseen vielä "inafed"-nahkalaukun sekä valkoisen nauhan turbaanin ympärille.

*Nigerissä miehen pukuun kuuluu tagelmoust joka voi olla indigoa tai tavallista puuvil-
laa. Turbaani voi olla kaksinkertainen seremonioiden aikana. Boubou grand bouboun
alla tai kaksi grand bouboua, jotka voivat olla erivärisiä, eri tilanteiden mukaan. Todella
isot housut jotka loppuvat eräänlaisiin pieniin pusseihin (illoukloukan). Hienosti koristel-
lut nahkasandaalit. Hopeakorut (karkaro) turbaanissa ja käsivarressa rengas (ewiki).
Nämä molemmat esineet ovat puolustukseksi ja myös suojelevat pahaa suuta vastaan
(togarchatt). (Almoustapha.)*

*Perinteisiin vaatteisiin liitetään aina ylpeys. Jos käytän niitä, tunnen tottakai itseni ylpe-
äksi ja kauniiksi, erilaiseksi muista (Fadimata). Tahnouna: olen oikein tyytyväinen kos-
ka olen peitetty ja hyvin pukeutunut, myös kaunis - minulla on hyvä olla (Tahnouna).
Perinteisiin vaatteisiin pukeutuminen yhdistetään tuaregina olemiseen, perinteeseen
sekä identiteettiin.*

*Osa nuorista ei enää käytä perinteistä pukua, tai käytössä on vain osa puvusta. Ei. Mi-
nä olen lopettanut niiden käyttämisen, olen opiskelija suuressa kaupungissa joten se ei
ole käytännöllistä (Fadimata). Kyllä, minulla on perinteisiä vaatteita, mutta ei kokonais-
ta "pukua" (kaikkia osia). Minulla on kaksiosainen ja sandaalit. Käytän valkoista bubua
perjantairukouksessa, ja joskus myös kun vierailen "tärkeiden" ihmisten luona. (Moha-
med.)*

*Aikuisten keskuudessa perinteisiä pukuja käytetään enemmän. Ilashan, kaksiosainen,
kolmiosainen - käytän niitä juhlatilaisuuksissa, seremonioissa, ja joskus arkielämässä
sekä työssäni käytän niitä, kun promoan touareg kulttuuria (Issa). Boukar, en ole kos-
kaan jättänyt sitä. Ennen minulla oli myös suuret korvakorut ja khoumeissa, mutta ny-
kyään en enää käytä niitä.. Tällä hetkellä käytän boukaria vain kun minä haluan, se ei*

ole juhlia tai aavikkoa varten. Jokapäiväisessä elämässä käytän tasaghnistia, mutta myös muita afrikkalaisia vaatteita. (Tahnouna.)

Yksi grand boubou indigosta jonka isäni jätti minulle. Yksi sininen grand boubou jonka ostin mauritanialaisilta sekä yksi valkoinen grand boubou, jonka ranskalainen taide-maalariystäväni ompeli minulle. Kolme turbaania, yksi kyynerpäärengas ja yksi karkaro. Juuri näitä hyvin perinteisiä vaatteita käytän vain juhlatilaisuuksissa. (Almoustapha.)

Agadezissa minulla on oma räätäli jonka nimi on Silimane. (Almoustapha) Ostan haluamani värisen kankaan torilta ja vien sen räätälille (Mohamed). Zakarya kertoo hankkivansa vaatteet kaupoista.

2.

Touaregien keskuudessa muotia on ganila bazzin joka on todella kallista, 60 000 cfa:ta per asu (hieman alle 100e). Se on opettajan koko palkka! (Almoustapha). Täällä Bamakossa juhlissa miehet käyttävät usein valkoista turbaania kaksiosaisen kanssa ja rikkaat naiset käyttävät kalliita tazaghnisteja, kuten silkistä tehtyjä (Fadima). Täällä Bamakossa on tyyli joka tulee Euroopasta, täällä ei ole enää perinteisiä afrikkalaisia vaatteita, kuten minä, minä pukeudun länsimaisesti (Mohamed).

Nuoret voivat esim. laittaa bouboun farkkujen kanssa (Mohamed). Kyllä, tytöt sekoittavat kaiken ja traditionaalisia asuja pidetään juhlatilaisuuksissa. Myös nuoret miehet käyttävät länsimaisia vaatteita. (Fadima.)

Kyllä tosiaan! Tällä hetkellä kaikki kaupungeissa tai niiden läheisyydessä olevat touaregit ovat pukeutuneet länsimaalaisiin! Globalisaatio!!! (Almoustapha) Se ei ole vakavaa, mutta ei saisi hylätä perinteisiä vaatteita. Täytyy ainoastaan löytää hyvät kankaat.. Uskon että se johtuu etupäässä kiinalaisten, huonolaatuisten kankaiden runsaasta tulosta markkinoille; ennen joutui odottamaan karavaanin paluuta saadakseen puvun laadukkaasta puuvillasta tai jopa silkistä! Ja tämä maksoi paljon. Tänäpäivänä 10 000

cfa:lla (alle 20 €) voi saada kolmiosaisen asun! Ennen tämä olisi maksanut yhden kameelin hinnan! Ja koulutuksen ja kapinoiden takia pukeutuminen on muuttunut. Nuoret touaregit eivät halua enää käyttää runsaita ja löysiä vaatteita elleivät ne ole tehty "bazzin riche":stä (eli kalleinta ja hienointa baziniä, Hannan huomio) tai ganilasta (rois-tot!). (Almoustapha.)

On tapahtunut suuri muutos: perinteinen on sekoittunut länsimaiseen (Mohamed). Kyllä, paljon. Nyt naiset käyttävät kaiken sorttisia asuja, se ei ole kuin ennen jolloin nomadinaiset käyttivät ainoastaan boukaria. Siitä kun minä olin nuori, ovat naiset alkaneet käyttää bazinia. Tällä hetkellä on valtavasti valikoimaa vaatteissa, hyvin paljon kankaita. (Tahnouna.)

Muutos on uskomaton: esimerkiksi aikaisemmin jos liian nuori tyttö olisi käyttänyt tazaghnistia, olisivat hänen vanhempansa käskeneet häntä riisumaan sen ja se olisi ollut häpeällistä. Sama juttu jos liian nuori poika olisi käyttänyt turbaania. Tänä päivänä nuoret käyttävät näitä vaatteita tehdäkseen kypsemmän vaikutuksen ja jopa vanhemmat hyväksyvät sen. On myös miehiä jotka käyttävät tätä hyväkseen: he voivat olla nuoren tytön kanssa joka käyttää tazaghnistia, ja kukaan ei voi sanoa heille että tyttö on liian nuori. (Fadimata.)

En tunne oloani hyväksi, koska esim. nuoret naiset tulevat luoksesi farkuissa se on kuin he eivät kokisi heidän perinnettään kiinnostavaksi. Täällä Bamakossa on jo paljon muutosta ja perinne on jo nyt hyvin pitkälti kadonnut. Et enää näe tyttöjä jotka peittävät vartalonsa ja se on häpeä. Ennen ei tehty näin. (Tahnouna.)

Maailmasta on tullut planeetanlaajuinen kylä, ihmisten välillä on paljon muutosta. Minusta se on normaalia.(Issa.)

3.

Chech/ turbaani ja boubou tai naisilla tazagnist suojaavat auringolta, tuulelta, hiekkamyrskyltä, kylmyydeltä. *Kaikkiin on vastaus turbaani - käytän sitä ainoastaan aavikolla, en täällä Bamakossa (Mohamed). Osan mielestä turbaani ja boubou suojaavat myös Kel Assoufilta, jota kutsutaan myös nimellä Kel Bismillah. Kel Assoufia varten käytän talismaania (Fadimata).*

Almoustapha kuvailee suojautumistaan eri tilanteissa; *Aurinko: nostan chechin reunan silmille (se tekee pienen lipan). Tuuli: nostan nenälleni ja kylmä: kietoudun vaatteisiini ja kääriydyn turbaaniini kuten lakanaan. (Almoustapha.)*

Kel Assoufin olemuksesta ollaan kahta mieltä. Osa liittää Kel Assoufin paholaisiin: *Kel Assouf/Kel Aroudj ovat henkiä jotka asuvat aavikolla. Voi sanoa että ne ovat kuin paholainen. (Fadimata.) Issa: Ne ovat henkiä jotka asuvat aavikolla jossa ei ole ihmisiä. Uskotaan että he ovat siellä leireineen ja omine yhteiskuntineen ja yritämme välttää niiden kohtaamista. Almoustapha kertoo omasta suhtautumisesta Kel Assoufiin: Ne ovat henkiä jotka asuvat ihmisten keskuudessa ja ne voivat olla yhtälailla hyviä kuin pahoja (Almoustapha)*

Kel Assoufilta, tai muilta hengiltä suojaudutaan yleisesti talismaanilla *On talismaaneja jotka suojaavat hengiltä, niitä kannetaan ihan vartalossa kiinni (Issa). On ihmisiä jotka käyttävät sormusta jonka he vievät marabout:lle joka taas laittaa sen sisään jotain suojelevaa. (Tahnouna.)*

Kengät, joiden nimi on tamba tamba ja chech, jonka nimi on alecho (Zakarya) ovat myös suojelevia. Indigoon liitetään paljon suojaavia ominaisuuksia: Indigo suojaa meitä kaikelta kuten tuulelta, kylmältä ja myös Kel Assoufilta. Se tekee kauniimmaksi ja nainen, joka kantaa boukaria voi olla useamman päivän peseytymättä indigon suojaavuuden ja kauneuden antamisen takia. (Fadimata) Indigoväriä on ajateltu yleisesti suojaavana ja aavikolle sopivana: Se suojaa naisia miesten katseilta, se suojaa ihoa, ja

erityisesti aavikolla se suojaa hiekalta, auringolta ja kylmältä. Olemme valinneet sen kankaan sen suojaavien ominaisuuksien takia. (Mohamed) Almoustapha kirjoittaa indigovärjätyn kankaan suojaavan vanhenemista vastaan hoitamalla ihoa / pitämällä ihon hyvässä kunnossa (Almoustapha) ja Issa: Indigo on kuin talismaani touaregeille: se suojelee kaikelta (Issa).

Indigovärjättyjä kankaita on perinteisesti kahdenlaisia: *Ilashan on hieman kuivaa, kovaa ja on käärittynä nahkaan. Se tulee Nigeristä ja on todella kallista. Boukarr on halvempi kangas jossa on laatu- ja värjäyseroja, ja se on kaikkien saatavilla. Sitä voi käyttää jokapäiväisessä elämässä. (Fadimata) Ilashania (= Alesho toim. huom.) ja boukaria ei suurimman osan mielestä voi verrata toisiinsa: *Ilashan on perinteinen, boukar on tullut myöhemmin (Issa) Et voi käyttää ilashania kuten boukar-huivia. Se on juhlapäivää varten (se voi säilyä sinulla ehkä 20 vuotta) (Tahnouna). Kumpiakkin kankaita käytetään paljon tuaregien perinteisessä vaatetuksessa, tosin niiden käytöllä on paikallisia eroja, esimerkiksi Mohamedin huomio Ilashan on miehille, ainoastaan päähän. Boukarista tehdään naisille tazaghnistit (Mohamed) pätee vain Maliin. Zakarya pitää "oikeaa" (eli ilashania) kangasta turvallisempänä.**

Nigerissä Boukar tarkoittaa synteettisesti värjättyä kangasta. Almoustapha vertaa Ilashania Boukariin: *Oikea on tehty käsin luonnonmukaisilla pigmenteillä. Ne toiset ovat tehty koneellisesti kemikaaleilla ja jatkaa: Ensimmäinen on parempi koska me tiedämme pigmenttisekoituksen. Kiinalaiset (boukar) voivat johtaa ehkä syöpään tai Alzheimeriin?*

6 Päätelmät

Lopputyössäni olen pyrkinyt tuomaan tutkimuksen kulun esille avoimesti. Tähän kuuluu oman esiymmärrykseni ja lähtökohtien esiintuominen, jotka ovat olleet lähtökohtana tutkimuksen kontekstin, eli teoriaosuuden rakentamisessa.

Haastattelu- sekä kyselytutkimuksen otanta oli kovin suppea, ja varmasti aiheesta tehty laajempi haastattelututkimus olisi antanut kattavamman kuvan tuaregien pukukulttuurista nykypäivänä. Kuten mainitsin jo aiemmin, niiden ihmisten tavoittaminen ja haastattelu, jotka joko asuivat leireissä keskellä autiomaata, taikka olivat syntyneet

siellä, olisi varmasti antanut erilaista tietoa kuin näissä vastauksissa on luettavissa. Tämä olisi tuonut myös tutkimukselle lisää validiteettia sekä varteenotettavuutta.

Pyrin laatimaan kysymykset niin, etteivät ne anna valmiita vastauksia tai oletuksia, vaan lähtökohtana oli selvittää vastanneiden ja haastateltavien omia tuntemuksia perinteestä, havaintoja muuttuvasta maailmasta ja kokemusta suojauksesta. Kysymysten rakenne saattoi toisaalta omalta osaltaan vaikuttaa kyselyn vastaukseen, ehkä suljetut kysymykset olisivat tuoneet enemmän vastauksia. Tutkimuskanavan ollessa sähköinen media ja huomioitaessa, ettei länsimaalaisten tapaan monella ole internetyhteyttä tai edes tietokonetta kotona – suljettujen kysymysten ollessa helpompia ja huomattavasti nopeampia täyttää. Tämä olisi lisännyt vastausten yleistettävyyttä. Haastattelutilanteeseen valmistamani kysymykset sopivat paremmin. Haastattelutilanteessa oli myös mahdollista avata kysymysasettelun kontekstia, joka saattoi jäädä epäselväksi kyselyyn vastanneille. Huomasin, että omaa länsimaalaista ajattelu- ja luokittelutapaansa on vaikea hälventää, varsinkin tutkimusta tehdessä! Myös kyselyn lähettäminen suuremmalle joukkioille sekä vastausajan pidentäminen olisi varmasti lisännyt vastaajien määrää.

Lähdin tutkimuksessa liikkeelle suojauksesta, ja varsinkin sen henkisestä aspektista. Ensimmäinen aiheen rajaus tuli vastaan heti alkumetreillä, sillä puhuttaessa maagisesta ajattelusta, liitetään siihen suojauksen lisäksi myös hedelmällisyys. Käsittelin hedelmällisyyttä lyhyesti pahan silmän yhteydessä, sen esiintyessä suojauksen kanssa, vaikka aiheesta olisi löytynyt paljon mielenkiintoista tietoa eri tutkijoilta. Näin erilaisissa suojaussymboleissa ja suojaustarpeissa paljon samankaltaisuuksia - näkymättömät voimat on nimetty eri tavalla ja niiden luonteet vaihdelleet eri kulttuureissa pahantahtoisista kurittomiin ja oman edun tavoittelijoista auttaviin – yhtä kaikki niiltä on joko suojauduttu, tai niiden suojausta ja suosiota on jollain tavalla haettu.

Hopean merkitys suojaavana metallina on nähtävissä monissa vanhoissa kulttuureissa, ja nykyaikana hopeaa lisätään erilaisiin teknisiin kankaisiin antibakteeristen ominaisuuksiensa vuoksi, myös sairaalakankaisiin. Hopean runsas käyttö osana vaatetusta, on hyvä esimerkki maagisesta ajattelusta, joka on muuttanut statustaan tieteen silmissä legendasta täydeksi todeksi. Hopea todella suojelee, tosin tähän mennessä tieteen silmissä vain bakteereilta!

Punaisia kirjailuja paitojen päänteissä on nähtävissä monilla eri kansoilla, myös marien ja tuaregien keskuudessa. Elinvoiman ja veren analogiana punainen liittyy enemmänkin ihmisyyteen, kuin tiettyyn kansaan tai kulttuuriin.

Aineisto oli valtavan mielenkiintoista ja välistä koskettavaa. Tutkimukseni painottui teoriaan, jota täydensin haastatteluilla, tarkoitukseni tuoda aineisto lähemmäksi arkittellisuutta, ja näin ehkä kauemmaksi tiedemaailman ajattelutavasta. Sekä haastattelu- että kyselyvastaukset tuaregeilta itseltään toivat arvokasta tietoa tuareg kulttuurista sekä perinteisenä koetusta vaatetuksesta että perinteen muutoksesta ja siihen liittyvistä ajatuksista. Oma asenteeni tuaregeista kirjoitettuun teoretietoon on hieman skeptinen, siksi suosin tietolähteenä asiaan perehtyneitä, ihmisiä kulttuurin sisältä. Länsimainen ajattelutapa, jota varmasti itseltänikin löytyy, paistaa usein selkeästi teksteistä läpi ja väärinymmärryksiltä on vaikea välttyä. Toivon välttäväni nämä karikot mutta tiedostan, että myös tulkitsemisen aineistoa omasta subjektiivisesta ymmärryksestäni lähtien.

Oli yllättävää huomata, että monet asiat joita luulin vielä tutkimuksen alkumetreillä pysyviksi, olivat todella alituisessa muutosprosessissa. Mikä on koettu perinteiseksi, on saattanut osaltaan olla joko uusi tulkinta siitä, mitä oletettiin joskus olleen, taikka suhteellisen uusi lisä. Tekniikan kehittyessä syrjäistenkin kylien tullessa kosketuksiin ulkomaailman ja sen tarjonnan kanssa, luonnonkuidut ovat saattaneet vaihtua synteettisiksi, käsiompelu koneelliseksi ja erilaiset koristeet valmistekoisiksi.

Päällimmäisenä vastauksissa ilmeni muutos ja huoli perinteen katoamisesta. Fadimatan huoli meni pintaa syvemmälle kulttuurin rakenteeseen ja moraaliin. Nuorten tyttöjen rikkoessa ja aikaistaessa perinteisiä siirtymäriitteinä koettuja pukeutumissääntöjä, he samalla luovat kasvualustan tätä hyväksikäyttävälle käytökselle.

Viehätyin suuresti Tahnounan (2011, haastattelu) kertoessa, että nykyään hän käyttää boukaria juuri silloin kuin hän itse haluaa, aivan kuin ikä olisi vapauttanut hänet yhteisön odotuksista. Samoin Issa Dickon ajatukset muutoksesta (kysyttäessä perinteisten vaatteiden käytön muuttumisesta sekä niiden sekoittumisesta länsimaalaisiin vaatteisiin) pysäyttivät minut ajattelemaan: *Maailmasta on tullut planeetanlaajuinen kylä, ihmisten välillä on paljon muutosta.. Minusta se on normaalia. (2011, haastattelu.)*

Haastatteluista ja Indigoon liittyvän vankan perimätiedon kartoituksesta käy ilmi, ettei indigoväriin ja sen suosimiseen liity mystiikkaa siinä määrin kuin odotin. Se, minkä oletin olevan maagista ajattelua, oli sitä vain osittain; Indigo valittiin sen ominaisuuksien vuoksi. Siitä pidetään kiinni yhä juuri sen ominaisuuksien vuoksi.

Indigo-väriin tummetessa kankaan värjäyskertoja lisäämällä voidaan olettaa, että myös kankaan, jonka värjäysprosessi on toistettu useampaan kertaan kuin Sarkarin (2004) suorittamassa kokeessa, uv-suojavuus paranee jokaisella värjäyskerralla kankaan tummentuessa ja ottaessa enemmän väriä sisään. Tuaregien arvossa pitämä, *indigofera-tinctorialla* värjätty alecho on väriin tummuusasteesta päätellen upotettu väriliuokseen useaan kertaan.

Indigo kankaasta ei voi mielestäni puhua irrallisena siitä irtoavasta pigmentistä, vaikka toki pigmenttiä on käytetty esimerkiksi tatuoinneissa ja luontaislääketieteessä myös irrallisena. Samalla, kun kankaasta vapautuu pigmenttiä, joilla on tiettyjä vaikutuksia ihoon ja kehon tuntemuksiin, kankaan sisältämä ja vapauttama pigmentti muuttaa kankaan statuksen pelkästä kankaasta joksikin muuksi.

Kankaalta, materiaalisen alueelta liikutaan fysiologisen alueelle, ihon päältä iholle ja sen alle. Indigokankaan todistettu suojaavuus tapahtuu siis kolmella tasolla: ihon päällä (uv-säteilyn läpäisevyys), iholla (viilentävä/lämmittävä/hyönteisiä karkottava) sekä ihon alla (puhdistava, antiseptinen, verenvuotoa tyrehdyttävä, kuumetiloja parantava ja syöpää ehkäisevä tai parantava).

Luonnon indigolla värjätyn puuvillakankaan yhteisvaikutus siitä irtoavan pigmentin kanssa voi siis olla seuraavanlainen: se ehkäisee tehokkaasti uv-säteilyä (ja sitäkin tehokkaammin mitä tummempi vaate on), se viilentää ja alentaa näin kuumetta, mutta myös lämmittää ilman kylmetessä (täysin verrattavissa faasinmuutosmateriaaleihin), sekä kangas että pigmentti toimii antiseptisesti, ja mahdollisesti myös antibakteerisesti.

Lisäksi sen ominaisuudet ovat niin parantavia kuin ennaltaehkäiseviä. Indigon on sanottu auttavan päänsärkyyn sekä parantavassa että ehkäisevässä mielessä sekä purevan hermostollisten sairauksien, kuten masennuksen, epilepsian ja hysterian hoitoon.

Pigmentti toimii verenvuotoa tyrehtyttävästi. Jos Indigo kankaaseen pukeutunut nainen voi olla peseytymättä useamman päivän, kankaalla ja siitä irtoavalla pigmentillä on oletettavasti kaunistavan värin lisäksi myös antiseptinen, puhdistava ja hyönteisiä karkottava ominaisuus.

Indirubiini ehkäisee myös todetusti syöpäsolujen muodostumista ja kasvua. Jos kyseessä on *indigofera tinctoria* värjäyksen sivutuote, onko indirubiinia läsnä enää värjättyssä tuotteessa tai siitä irtoavassa pigmentissä? Tässä olisi aihetta jatkotutkimukselle - tekninen kangas, joka auttaisi taistelussa syöpää vastaan.

Onko olemassa teknistä kangasta, jolla olisi yhtä monipuoliset ominaisuudet? Olisiko indigosta uudeksi tekniseksi materiaaliksi? Toki indigovärjättyllä kankaalla on heikot puolensa: ominaisuuden kestävyys kovassa kulutuksessa, ja pigmentin "kääntöpuoli" – länsimaissa siniseksi värjäytyneitä ihoa ei juuri pidetä kauniina, vaan likaisena. Se värjää penkit, selkänojat, kaiken mihin kosket päivän mittaan. Indigon pitäisi olla samalla tavalla hyväksytty ja arvossa pidetty ja tunnettu koko yhteiskunnassa jotta se yleistyisi täälläkin.

Tuotantoprosessi on hankala ja luonnonvaraisena tai viljeltynä indigoa kasvaa vähän, tosin tuotantoa ollaan elvyttämässä.

Työn tekeminen oli tutkimusmatka omaan ajatteluuni ja sen rajoihin ja rajallisuuteen. Lähdin liikkeelle omista oletuksistani ja eteeni avautui, pala palalta tietoa, mikä oli kaukana siitä, mihin olin sen lokeroinut työssäni: maaginen ajattelu, paha silmä, huldrefolkilta suojautuminen, Kel Assouf. Vielä teoria-aineistoa kootessani paha silmä pysyi pahan silmänä, omassa lokerossaan, uskomuksena joka on vallalla yhä. Ja sitten, kun aineisto oli kasassa ja olin jo valmis julistamaan indigon tekniseksi kankaaksi ja laittamaan pisteen koko projektille, ymmärsin, että kysymys oli myös paljon muusta. Käссäni oli jotain paljon enemmän kuin osasin odottaa. Vastaukset olivat selvillä ja kirjoitettuna jo lähdeaineistossani, mutta ymmärrys antoi odottaa itseään.

Jos katsoo kaikkia niitä tapoja, joita on käytetty eri kansojen keskuudessa; elinvoimaa hehkuvia ja mahdollisesti symbolisia kirjailuja vaatteiden sisääntuloaukoissa, maagisia

kuvioita ja lukuja, hopeasolkia, rukouksia ja pyhiä tekstejä talismaaneissa, pään tai suun peittämistä huivilla, kankaalla.. He ovat tehneet kaikkensa jatkaakseen ja vaaliakseen elämää, suojatakseen vaaralta itsensä, lähimmäisensä ja kansansa, tietoisesti ja myöhemmin tiedostamattomasti, kunnioituksesta perinteeseen. Kaiken sen, minkä aikansa konsensus on havainnut, laskenut, päätellyt ja ymmärtänyt.

On suojauduttu myös toisilta ihmisiltä ja heidän heikkouksiltaan, pahuudelta, kateudelta, halulta, ja itseltä, ylpeydeltä, kerskumiselta, saituudelta (tehot, paha silmä).

Lainasin lopputyössäni Thomas Seligmania (2006), joka kirjoittaa tuaregeista ja heidän ajatusmaailmastaan: Saharan kaltaisessa haastavassa elinympäristössä on viisasta käyttää hyväksi kaikkia lähteitä: fyysisiä, kulttuurillisia sekä henkisiä. Useista uskonnollisista traditioista voi ammentaa ilman, että olisi tosiuskovainen taikka kyynikko.

Vaikka kaikki mahdollinen on tehty ”oikein” vaatteiden, amulettien välityksellä, ruoan ja suojan valinnassa ja tapakulttuuria noudattamalla - kaikki se, mitä me teemme nyt tieteen keinoin, ja siihen luottaen – on aina jätetty jumalille, nykyisin ehkä luonnolle ja elämän kiertokululle, oikeus viimeiseen valintaan. Se poikkeus joka vahvistaa säännön. Toimenpiteistä huolimatta lapsia on kuollut kehtoonsa, tuholaiset ovat tulleet sisään hihansuusta ja levittäneet tauteja, kuumeet vieneet mennessään, mieli murtunut ja elämä ottanut osansa.

Toiminnot toimivat neljällä tasolla; puhuttiin itselle, sosiaaliselle ympäristölle, luonnolle ja näkymättömälle. Kommunikoitiin tavalla jonka tiedettiin ymmärrettävän. Ja tapaa muutettiin tai jotain lisättiin jos ei se toiminut. Yhteisö rakentui merkityksille - ja yhteisön konsensus elämän ja yhteisön suojelulle. Yhteisön yhteisymmärrys teki suojasta ja kommunikaatiosta sitäkin voimakkaampaa ja tehokkaampaa, moninkertainen usko jonkin voimaan kasvatti sen tehoa. Ihmiset tukivat sitä puheissaan, arjen toimissa ja huomaamattaan, alitajuisesti.

Indigo on suojelija, vastaus moneen vaivaan ja ehdottomasti tervetullut apu nomadielämään Saharan olosuhteissa - vastaus taisteluun joidenkin syöpälajikkeiden kanssa, vastaus moneen vaivaan, kuumeeseen ja särkyyn; lämpötilavaihteluiden säätelyyn sekä auringolta suojautumiseen.

Mahdollisia jatkotutkimusaiheita on runsaasti; muodin mahdollisuudet Tuareg-naisten ja miesten keskuudessa Malissa - perinteen asettamat rajat, ilmeneminen, leviäminen ja logistiikka. Taikka *indigofera tinctorian* parantavien ominaisuuksien kokonaisvaltaisen kartoittaminen.

7 Lähteet

Anttila, Pirkko 2005. Ilmaisu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Hamina: Akatiimi oy

Balfour-Paul, Jenny 1998. Indigo. London: Bristh Museum Press

Barber, Elisabeth Wayland 1995. Women's Work: The First 20.000 Years. New York: Norton.

Gilbertson, Laurann 1999. To Ward Off Evil: Metal on Norwegian Folk Dress. Welters, Linda (toim.) Folk dress in Europe and Anatolia - Beliefs About Protection and Fertility. Oxford: Berg. 199-210

Lefidus, Malau 2007. Tano batak: Ceremonial textiles – Ulos ragidup [verkkomateriaali] <<http://tano-batak.blogspot.com/2007/04/bue-ni-tondi-fruit-of-soul.html>> (luettu 20.12.2010)

Hyry, Katja; Juha Pentikäinen (toim.) 1999. Uskonnot maailmassa. Helsinki: WSOY

Lönnqvist, Bo 1978. Kansanpuku ja kansallispuku. Keuruu, Otava.

Kaiser, Susan B. 1998. The Social Psychology of Clothing. New York: Fairchild Publications

Kasurinen, Jaana 2001. Hunnuttaminen – pakko, mahdollisuus vai valinta. Syventävien opintojen tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos. Saatavuus PDF <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/kotit/pg/kasurinen/hunnutta.pdf>> (luettu 21.01.2011)

Keenan, Jeremy 2004. The Lesser Gods of the Sahara - Social Change and Contested Terrain Amongst the Tuareg of Algeria. Lontoo: Frank Cass ; Portland, OR.

Lehtinen, Ildiko 1999. Marien mekot - volgansuomalaisten kansanpukujen muutoksesta. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura

Maxwell, Robyn J. 2003. Textiles of Southeast Asia: tradition, trade and transformation. Tokio, Tuttle Publishing

Memorial Sloane Kettering Cancer Center, 2007. [verkkodokumentti]. Indirubin. Sloane Kettering. <www.mskcc.org/mskcc/html/69262.cfm> (luettu 20.12.2010)

Murphy, Robert E. 1984. Social Distance and the Veil. Schoeman, Fedinand David: Philosophical Dimensions on Privacy: an Anthology. New York: Cambridge University Press. 34-55

O'Mahony, Marie; Braddock, Sarah E. 2002. Sportstech - Revolutionary Fabrics, Fashion and Design. London: Thames and Hudson

Sarkar, Ajoy K 2004. An evaluation of UV protection Imparted by Cotton Fabrics Dyed With Natural Colorants. [verkkodokumentti]. Biomedcentral, Usa: Colorado State University.

Saatavuus PDF <<http://www.biomedcentral.com/1471-5945/4/15>> (luettu 10.12.2010)

Schoeller, 2011. [verkkodokumentti]. Technologies. Saatavuus <<http://www.schoeller-textiles.com/>> (luettu 1.2.2011)

Seligman, Thomas K; Loughran, Kirstyne 2006. Art of Being Tuareg - Sahara Nomads in a Modern World. Los Angeles: UCLA Fowler Museum of Cultural History

Welters, Linda (toim.) 1999. Folk dress in Europe and Anatolia - Beliefs About Protection and Fertility. Oxford: Berg

WWF, 2001. [verkkodokumentti]. Ecoregions – Sahara desert (PA1327). WWF. Saatavuus <http://www.worldwildlife.org/wildworld/profiles/terrestrial/pa/pa1327_full.html> (luettu 1.12.2010)

UNEP 2006. Global Deserts Outlook. [verkkodokumentti]. United Nations Environment Programme. Saatavuus <<http://www.unep.org/geo/gdoutlook/>> (luettu 1.12.2010)

Gorbacheva, Valentina 1997. Journey to Other Worlds: Siberian Collections from the Russian Museum of Ethnography. [verkkomateriaali] Illinois state museum. Saatavuus <<http://www.museum.state.il.us/exhibits/changing/journey/hunters-spiritual.html>> (luettu 20.12.2010)

Yikona, Hanna 7.11.2008. Tuaregit, Saharan Legendaariset soturit – kurkistus tuaregien kulttuuriin, identiteettiin ja nykytilanteeseen. [Luento] Helsinki: Etno Soi. Luentomateriaali opinnäytetyöntekijän käytössä.

Haastattelut

Dicko, Issa 2011. Kulttuurintuottaja, Association Tagreft Tinariwen. Bamako, Mali. Haastattelu: 13.1.2011

Mohamed 2011. Bamako, Mali. Haastattelu: 12.1.2011

Ongoiba, Fadimata 2011. Bamako, Mali. Haastattelu: 12.1.2011

Ranta, Tanja 2011. Bamako, Mali. Puhelinhaastattelu 22.1.2011

Tahnouna 2011. Bamako, Mali. Haastattelu: 13.1.2011

Yikona, Hanna 2011. Puheenjohtaja, Afous Afous ry. Haastattelu 3.1.2011

Åbonde, Svanhild 2010. Indigovaatteiden suunnittelija. Haastattelu 5.11.2010

8 Kuvalähteet

- 1 Norjan kansanmuseon verkkosivu <<http://www.norskfolkemuseum.no/>>
- 2 Daughters of Norway verkkosivu <http://www.daughtersofnorway.org/bun_art2.html>
- 3 Venäjän etnologisen museon verkkosivu
<http://eng.ethnomuseum.ru/gallery659/1222/1962_1935.htm>
- 4 Lehtinen, Ildiko 1999. Marien mekot - volgansuomalaisten kansanpukujen muutoksesta. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura
- 5 Kabylie verkkosivu <<http://matoub.kabylie.free.fr/tamazgha/carte-tamazgha.htm>>
- 6 Assan Midal, Niger. [Verkkomateriaali] Ei saatavilla (yksityinen Facebook-profiili)
- 7 Seligman, Thomas K; Loughran, Kirstyne 2006. Art of Being Tuareg - Sahara Nomads in a Modern World. Los Angeles: UCLA Fowler Museum of Cultural History
- 8 Assan Midal, Niger. [Verkkomateriaali] Ei saatavilla (yksityinen Facebook-profiili)
- 9 Valokuvasivusto <<http://www.pbase.com/h4xintl/image/92797794>>
- 10 Assan Midal, Niger. [Verkkomateriaali] Ei saatavilla (yksityinen Facebook-profiili)
- 11 Assan Midal, Niger. [Verkkomateriaali] Ei saatavilla (yksityinen Facebook-profiili)
- 12 Valokuvasivusto <<http://www.pbase.com/h4xintl/image/92797804>>
- 13 Assan Midal, Niger. [Verkkomateriaali] Ei saatavilla (yksityinen Facebook-profiili)
- 14 Seligman, Thomas K; Loughran, Kirstyne 2006. Art of Being Tuareg - Sahara Nomads in a Modern World. Los Angeles: UCLA Fowler Museum of Cultural History
- 15 Seligman, Thomas K; Loughran, Kirstyne 2006. Art of Being Tuareg - Sahara Nomads in a Modern World. Los Angeles: UCLA Fowler Museum of Cultural History
- 16 Balfour-Paul, Jenny 1998. Indigo. London: British Museum Press
- 17 Xibar verkkosivu, artikkeli bazin-kankaista
<<http://www.xibar.net/photo/art/default/1591149-2133823.jpg?v=1290026256>>
- 18 Käyttäjän Bonobo 2005 lisäämä kuva Virtual Tourist verkkosivulla
<http://cache.virtualtourist.com/1/1233437-Tuareg_women-Agadez.jpg>

- 19 Seligman, Thomas K; Loughran, Kirstyne 2006. Art of Being Tuareg - Sahara Nomads in a Modern World. Los Angeles: UCLA Fowler Museum of Cultural History
- 20 Seligman, Thomas K; Loughran, Kirstyne 2006. Art of Being Tuareg - Sahara Nomads in a Modern World. Los Angeles: UCLA Fowler Museum of Cultural History
- 21 Seligman, Thomas K; Loughran, Kirstyne 2006. Art of Being Tuareg - Sahara Nomads in a Modern World. Los Angeles: UCLA Fowler Museum of Cultural History
- 22 Assan Midal, Niger. [Verkkomateriaali] Ei saatavilla (yksityinen Facebook-profiili)
- 23 Flickr verkkosivusto <<http://www.flickr.com/photos/markbrunner/2751938332/in/faves-jmarconi/>>
- 24 Balfour-Paul, Jenny 1998. Indigo. London: British Museum Press
- 25 Balfour-Paul, Jenny 1998. Indigo. London: British Museum Press
- 26 Balfour-Paul, Jenny 1998. Indigo. London: British Museum Press
- 27 Balfour-Paul, Jenny 1998. Indigo. London: British Museum Press
- 28 Balfour-Paul, Jenny 1998. Indigo. London: British Museum Press

Haastattelun ja kyselyn suomennetut vastaukset

Nimi: Fadimata

Ikä: 26 vuotta

Ammatti: antropologian opiskelija

Synnyinpaikka: Algeria

Nykyinen asuinpaikka: Bamako (Malin pääkaupunki)

Nimi: Mohamed

Ikä: 25 vuotta

Ammatti: poliisi

Synnyinpaikka: Kidal (Mali)

Nykyinen asuinpaikka: Bamako

Nimi: Tahnouna

Ikä: 70 vuotias

Ammatti: -

Synnyinpaikka: Kidalissa

Nykyinen asuinpaikka: Bamako

Nimi: Issa Dicko

Ikä: ehkä n. 50 vuotta

Ammatti: kulttuurituottaja

Synnyinpaikka: Goemassa, Mopti alueella (Mali)

Nykyinen asuinpaikka: Bamako

Nimi: Zakarya

Ikä: 25 vuotta

Ammatti: magasinier industriel

Synnyinpaikka: Tinzouaten, tamanrasset

Nykyinen asuinpaikka: Tinzouaten

Nimi: Almoustapha Tambo

Ikä: 40 vuotta

Ammatti: koulunopettaja aavikolla

Synnyinpaikka: Tchirozerine, Agadez, Niger

Nykyinen asuinpaikka: Agadez

1. Mitä pidät perinteisenä tuareg-vaatetuksena?

Fadimata: Nuorille tytöille (10–22 vuotta) on "ekarshi" eli huivi boukarista ja "eraswi" joka on iso sininen boubou. Naisilla on "tazaghnist", iso kangas/huivi. Kankaan reunaan kiinnitetään "acear" (joka on kuin nippu avaimia) joka estää huivin/kankaan reunan putoamisen/valumisen. Perinteisesti nainen alkaa käyttää tazaghnistia kun hänestä tulee nainen, esim. avioliitossa. Nuorille miehille on "kaksiosainen puku" eli boubou ja housut, avioliittoon asti: sen jälkeen alkaa mies käyttää turbaania kaksiosaisen kanssa. Isot miehet käyttävät siis turbaania ja kaksiosaista (deux-piece).

Mohamed: Boubou, turbaani, 1 sininen boubou, nahkasandaalit, inafed kaulan ympärillä. Valkoinen nauha (banderolle) turbaanin päällä. Naisilla tazaghnist.

Tahnouna: *Tazaghnist, nuoret naiset käyttävät 3 metristä bouboua.*

Issa Dicko: *Boubou ja housut = kaksiosainen, turbaani*

Zakarya: *Täydelliset*

Aloustapha: *Vaatteet ovat yleensä runsaita ja löysiä sekä naisilla että miehillä. Isot housut, ensimmäinen boubou sisällä ja toinen päällä, tai kaksi isoa boubouta jotka voivat olla erivärisiä eri tilanteiden mukaan. Naisilla vaatteet ovat "kääriytyvät" ja ne voivat hienovaraisesti jättää näkyviin vartalon muotoja.*

2. Voitko kertoa jotain näistä vaatekappaleista?

Fadimata: *Kannat vaatteita jotka ovat ikääsi sopivia. Juhlisiin lisätään sitten joitain asioita kuten "inafed" (kaulalaukku), "ilashan" (se nauhoista tehty indigokangas, kaikkein hienoin) ja "tamba-tamba kengät". Nämä asusteet kuten inafed on käsityöläisten (ineden) tekemä ja he käyttävät tiettyjä värejä, kuten punaista ja vihreää, koristeissa.*

Mohamed: *Näiden vaatteiden tulee olla kunnolliset/hienot (propre, eng. Proper) ja niiden tulee peittää kaikki kehon osat. Sininen väri on perinteinen.*

Tahnouna: *Nuori nainen ei voi käyttää tazaghnistia ennen kuin hän on naimisissa tai n. 20-22-vuotias.*

Zakarya: *Upeat, fantastiset*

Almoustapha:

Nainen:

*Huivi päässä indigosta (ainoastaan jalosukuisilla)

* Pieni puuvillasta tehty boubou joka on koristeltu, musta tai valkoinen (aftik)

* Pagne/kietaisuhame (teri) vahvemmassa puuvillasta ja toinen päällä

* Nahkaiset sandaalit (balka)

* Useita rannekoruja hopeasta tai kivistä (tai nykyään myös lasista)

* Nilkkarenkaat

Mies

* Pitkä huivi (tagelmoust) joka voi olla indigoa tai tavallista puuvillaa. Turbaani voi olla kaksinkertainen seremonioiden aikana.

* boubou ison bouboun alla (hän voi myös käyttää kahta isoa boubouta).

* Todella isot housut jotka loppuvat eräänlaisiin pieniin pusseihin (illoukloukan).

* Hienosti koristellut nahkasandaalit.

* Hopeakorut (karkaro) turbaanissa ja käsivarressa rengas (ewiki). Nämä molemmat esineet ovat puolustukseksi ja myös suojelevat pahaa suuta vastaan (togarchatt).

3. Tunnetko legendoja tai perimätietoa joka liittyy vaatteisiin, kankaisiin tai värjäysväriin?

Tahnouna: *Ennen tamasheqit tekivät vaatteensa lampaan nahasta, tunikamallinen "robe" oli huomattavasti lyhyempi kuin nykyään. Tämän jälkeen, puuvillan tulon jälkeen naisilla nähtiin valkoista paksua kangasta jossa oli pystyraitoja, nimeltään "abroh". Tämän jälkeen naiset alkoivat käyttää boukaria, joka vakiintui perinteiseksi asuksi. Boukarin jälkeen tulivat vahakankaat, "bazin", joista valmistettuja pitkiä mekkoja joita naiset käyttävät nykyään tazaghnistin ohella.*

Issa: *Ennen tuaregit tekivät vaatteensa nahasta. Talloin ei käytetty edes turbaania, aluksi, se tuli vasta myöhemmin. Tuaregeilla ei ole mitään taikauskoa vaatteiden suhteen, ne ovat ainoastaan suoja ilmasto-olosuhteilta. Nahan jälkeen tuli puuvilla ja muut teolliset kankaat, ja useampia värejä. Jossakin vaiheessa sininen vakiintui "tuaregiväriksi".*

4. Onko perinteisiin vaatteisiin pukeutuminen mielestäsi muuttunut lapsuudestasi?

Fadimata: *Muutos on uskomaton: esimerkiksi aikaisemmin jos liian nuori tyttö olisi käyttänyt tazaghnistia, olisivat hänen vanhempansa käskeneet häntä riisumaan sen ja se olisi ollut häpeällistä. Sama juttu jos liian nuori poika olisi käyttänyt turbaania. Tänä päivänä nuoret käyttävät näitä vaatteita tehdäkseen kypsemmän/aikuisemman vaikutuksen ja jopa vanhemmat hyväksyvät sen. On myös miehiä jotka käyttävät tätä hyväkseen: he voivat olla nuoren tytön/naisen kanssa joka käyttää tazaghnistia ja kukaan ei voi sanoa heille että tyttö on liian nuori.*

Mohamed: *On tapahtunut suuri muutos: perinteinen on sekoittunut länsimaiseen.*

Tahnouna: *Kyllä, paljon. Nyt naiset käyttävät kaiken sorttisia asuja, se ei ole kuin ennen jolloin nomadinaiset käyttivät ainoastaan boukaria. Siitä kun minä olin nuori, ovat naiset alkaneet käyttää bazinia. Tällä hetkellä on valtavasti valikoimaa vaatteissa, hyvin paljon kankaita.*

Issa: *Nahka vaatteissa on melkein kokonaan hävinnyt, kaikki pukeutuvat kankaaseen. Nykyään on myös useampia vaihtoehtoja kangaslaaduissa ja väreissä.*

Zakarya: *En*

Almoustapha: *Kyllä, on muutoksia.*

5. Jos kyllä, niin mistä luulet sen johtuvan?

Fadimata: *Koska ihmiset sallivat sen.*

Mohamed: *Vaatteiden kehityksen takia, muiden kulttuurien osallistumisesta.*

Tahnouna: *Maailma on muuttunut, sen vuoksi. Länsimaiset ovat tulleet Afrikkaan heidän tyyliensä kanssa ja päinvastoin.*

Issa: *Maailmasta on tullut planeetanlaajuinen kylä, ihmisten välillä on paljon muutosta.*

Almoustapha: *Uskon että se johtuu etupäässä kiinalaisten, huonolaatuisten kankaiden runsaasta tulosta markkinoille; ennen joutui odottamaan karavaanin paluuta saadakseen puvun laadukkaasta puuvillasta tai jopa silkistä! Ja tämä maksoi paljon. Tänä päivänä 10 000 cfa:lla (alle 20 €) voi saada kolmiosaisen asun! Ennen tämä olisi maksanut yhden kamelin hinnan! Ja*

koulutuksen ja kapinoiden takia pukeutuminen on muuttunut. Nuoret tuaregit eivät halua enää käyttää runsaita ja löysiä vaatteita elleivät ne ole tehty "bazzin riche":stä (eli kalleinta ja hienointa bazinia, Hannan huomio) tai ganilasta (roistot!).

6. Näetkö asuinpaikkasi Tuaregien keskuudessa perinteisen ja länsimaisen vaateetuksen sekoitusta?

Fadimata: *Kyllä, tytöt sekoittavat kaiken ja perinteisiä asuja pidetään juhlatilaisuuksissa. Myös nuoret miehet käyttävät länsimaisia vaatteita. Aikuiset eivät tee sitä.*

Mohamed: *Kyllä, nuoret voivat esim. laittaa bouboun farkkujen kanssa.*

Tahnouna: *Kyllä.*

Issa: *Kyllä, he käyttävät kaikkea.*

Zakarya: *En*

Almoustapha: *Kyllä tosiaan! Tällä hetkellä kaikki kaupungeissa tai niiden läheisyydessä olevat tuaregit ovat pukeutuneet länsimaalaisiin! Globalisaatio!*

7. Mitä ajattelet siitä?

Fadimata: *Minua hieman kauhistuttaa, koska pelkään että nuoret hylkäävät perinteensä.*

Mohamed: *Tämä sekoitus vaarantaa perinteisten vaatteiden olemassaolon (vaarassa kadota), mutta sen ei saisi pakottaa meidät tekemään sitä. (Hanna ei ihan ymmärrä tätä lauseen jälkimmäistä osaa, mutta käänsi sen sanatarkasti.)*

Tahnouna: *En tunne oloani hyväksi, koska esim. nuoret naiset tulevat luoksesi farkuissa se on kuin he eivät kokisi heidän perinnettään kiinnostavaksi. Täällä Bamakossa on jo paljon muutosta ja perinne on jo nyt hyvin pitkälti kadonnut. Et enää näe tyttöjä jotka peittävät vartalonsa ja se on häpeä. Ennen ei tehty näin.*

Issa: *Minusta se on normaalia.*

Almoustapha: *Se ei ole vakavaa, mutta ei saisi hylätä perinteisiä vaatteita. Täytyy ainoastaan löytää hyvät kankaat.*

8. Onko sinun mielestäsi jokin väri tai tyyli muotia elinympäristössäsi?

Fadimata: *Täällä Bamakossa juhlissa miehet käyttävät usein valkoista turbaania kaksiosaisen kanssa. Rikkaat naiset käyttävät kalliita tazaghniesteja, kuten silkistä tehtyjä.*

Mohamed: *Täällä Bamakossa on tyyli joka tulee Euroopasta, täällä ei ole enää perinteisiä afrikkalaisia vaatteita, kuten minä, minä pukeudun länsimaisesti.*

Issa: *Kankaissa on muotinsa, kuten indigokankaat.*

Zakarya: *Kyllä*

Almoustapha: *Tuaregien keskuudessa muotia on ganila bazin joka on todella kallista, 60 000 cfa:ta per asu (hieman alle 100e). Se on opettajan koko palkka!*

9. Omistatko perinteisiä vaatteita?

Fadimata: *Ei. Minä olen lopettanut niiden käyttämisen. Olen opiskelija suuressa kaupungissa joten se ei ole käytännöllistä.*

Mohamed: *Kyllä, minulla on perinteisiä vaatteita mutta ei kokonaista "pukua" (kaikkia osia). Minulla on kaksiosainen ja sandaalit.*

Tahnouna: *boukar, en ole koskaan jättänyt sitä. Ennen minulla oli myös suuret korvakorut ja khoumeissa, mutta nykyään en enää käytä niitä. Minulla on myös tazaghnisteja, totta kai.*

Issa: *Ilashan, kaksiosainen, kolmiosainen.*

Zakarya: *Kyllä*

Almoustapha: *Kyllä! 3 isoa boubouta hyvästä kankaasta ja yksi awiki (käsivarsirengas).*

10. Voitko kertoa niistä jotain?

Zakarya: *Rakastan perinteisiä vaatteita, ne ovat kaikki minulle.*

Almoustapha: *Kyllä:*

yksi iso boubou indigosta jonka isäni jätti minulle.

yksi iso sininen boubou jonka ostin mauritaniaisilta.

yksi valkoinen iso boubou jonka ranskalainen taidemaalariystäväni ompeli minulle.

3 turbaania

yksi kyynärpäärengas

yksi karkaro

11. Kuinka usein käytät omistamiasi perinteisiä vaatteita, yhtä tai useampaa (nimeä mitä)?

- **Juhlatilaisuuksissa**
- **Autiomaalla**
- **Kaupungissa**
- **Matkustaessa**
- **Kyläilemässä perheen ja/tai ystävien luona**
- **Töissä**
- **Arjessa, päivittäin**

Mohamed: *Käytän valkoista bubua perjantairukouksessa, ja joskus myös kun vierailen "tärkeiden" ihmisten luona. (Ranskaksi Malissa ja Nigerissä puhutaan "suurista ihmisistä")*

Tahnouna: *Tällä hetkellä käytän boukaria vain kun minä haluan, se ei ole juhliä tai aavikkoa varten. Jokapäiväisessä elämässä käytän tazaghnistia, mutta myös muita afrikkalaisia vaatteita (bambara).*

Issa: Käytän niitä juhlatilaisuuksissa, seremonioissa, ja joskus arkielämässä. Myös työssäni käytän niitä kun promotoin tuareg kulttuuria.

Zakarya: (Kaikkiin muihin kyllä, paitsi:) joskus matkustaessa, ja ei arjessa, töissä tai kyläilemässä.

Almoustapha: Juuri näitä hyvin perinteisiä vaatteita käytän vain juhlatilaisuuksissa.

12. Mistä ostat vaatteesi vai tekeekö joku ne sinulle? Kuka?

Mohamed: Ostan haluamani värisen kankaan torilta ja vien sen räätäilille.

Tahnouna: He lähettävät boukarin minulle Kidalista. (toim. Huom. Perhe, suku)

Issa: Ostan kankaan ja vien sen sitten räätäilille.

Zakarya: Kaupoista

Almoustapha: Agadezissa minulla on oma räätäli jonka nimi on Silimane.

13. Jos sinun tulisi suojautua joiltain näiltä tilanteilta, miten tekisit sen vaate- tuksen avulla?

- **Aurinko?**
- **Tuuli?**
- **Hiekkamyrsky?**
- **Kylmyys?**
- **Kel Assouf/ Pahat henget?**

Fadimata: Aurinkoa, hiekkaa ja tuulta varten käytän huivia. Kylmää varten villatakkia/-paitaa (pullover). Kel Assoufia varten käytän talismaania.

Mohamed: Kaikkiin on vastaus turbaani. Käytän sitä ainoastaan aavikolla, en täällä Bamakossa.

Tahnouna: Kaikkiin näistä vastaus on tazaghnist. Kel Assoufiin (sanotaan Kel Bismillah) minä käytän talismaania.

Issa: Kaikkiin vastaus on boubou ja turbaani.

Zakarya: (vastasi kaikkiin kyllä paitsi Kel Assouf kohtaan)

Almoustapha:

Aurinko: noston chechin reunan silmille (se tekee pienen lipan)

Tuuli: noston nenälleni

Kylmä: kietoudun vaatteisiini ja kääriydyn turbaaniini kuten lakanaan.

14. Mitä tarkoittaa Kel Assouf?

Fadimata: Kel Assouf/Kel Aroudj ovat henkiä jotka asuvat aavikolla. Voi sanoa että ne ovat kuin paholainen.

Mohamed: Pahoja henkiä.

Tahnouna: *Ne ovat paholaisia jotka ovat korkealla (tai voidaan ehkä kääntää myös "in the open", Hannan huomio)*

Issa: *Ne ovat henkiä jotka asuvat aavikolla jossa ei ole ihmisiä. Uskotaan että he ovat siellä leireineen ja omine yhteiskuntineen ja yritämme välttää niiden kohtaamista.*

Zakarya: *Meille Kel Assouf on sama kuin paholaiset*

Almoustapha: *Ne ovat henkiä jotka asuvat ihmisten keskuudessa ja ne voivat olla yhtälailla hyviä kuin pahoja.*

15. Onko olemassa jotain muuta, miltä voi suojata itsensä vaaten avulla, koruilla tai muin tavoin?

Fadimata: *Talismaanilla.*

Mohamed: *Rukous ja talismaani johon marabout on laittanut Koraanin suuran esimerkiksi.*

Tahnouna: *On ihmisiä jotka käyttävät sormusta jonka he vievät marabout:lle joka taas laittaa sen sisään jotain suojelevaa.*

Issa: *On talismaaneja jotka suojaavat hengiltä, niitä kannetaan ihan vartalossa kiinni.*

Zakarya: *Kyllä, on kengät, joiden nimi on tamba tamba ja chech, jonka nimi on alecho*

16. Käyttäessäsi perinteisiä vaatteita, tunnetko itsesi

- Ylpeäksi
- Kauniiksi
- Osaksi ykseyttä
- Perinteiseksi
- Kuuluvan jhnkin
- Tyylikkääksi
- Joksikin muuksi?

Fadimata: *Jos käytän niitä, tunnen totta kai itseni ylpeäksi ja kauniiksi, erilaiseksi muista, identiteettiä totta kai.*

Mohamed: *Ylpeyttä, kauneutta, kyllä, ja tunnen itseni itsekseni. Perinne myös.*

Tahnouna: *Olen oikein tyytyväinen koska olen peitetty ja hyvin pukeutunut, myös kaunis. Minulla on hyvä olla.*

Issa: *Paljon ylpeyttä, kauneutta, identiteettiä, tuaregina olemista. Sinulla on hyvä olla.*

Zakarya: *(vastasi kaikkiin kyllä) ja rentoutta*

Almoustapha: *ylpeys*

17. Voitko kertoa jotain indigovaatteista?

Fadimata: *Indigo suojaa meitä kaikelta kuten tuulelta, kylmältä ja myös Kel Assoufilta. Se tekee kauniimmaksi ja nainen, joka kantaa boukaria voi olla useamman päivän peseytymättä indigon suojaavuuden ja kauneuden antamisen takia.*

Mohamed: *Ne ovat hyvin tuareg vaatteita, aavikolle, ne ovat todella suojaavia, me olemme käyttäneet niitä hyvin pitkään.*

Tahnouna: *Indigo vaatteita ovat itsenäisyyden jälkeen myyneet senegalilaiset. Ennen sitä tätä ei ollut.*

Issa: *Indigo vaatteet on tehty Nigeriassa hausojen toimesta. Jos tuareg käyttää niitä se kertoo että hän on aatellinen ja ylpeä siitä mikä on. Indigon väri suojelee myös, uskomme myös että sininen väri suojelee, myös Kel Bismillah:lta*

18. Mikä ominaisuus tekee indigokankaasta arvokkaan ja kauniin?

Fadimata: *Indigo itse tekee kauneuden. Ja varsinkin jos se on uusi.*

Mohamed: *Väri, sen pitää olla uusi*

Tahnouna: *Se on värjäys.*

Issa: *Jos annat jollekin arvon, niin siinä on aina arvo. Tuaregit ovat antaneet tämän arvon boukarille koska se on hyvin suojaava mm. kuivaa tuulta ja kylmää vastaa. Tämä asu on myös todella hyvin sopeutunut aavikolle jossa ei ole paljoa vettä ja jossa et peseydy koskaan.*

Rahallinenkin arvo on. Ilashan on todella kallista, joten kun käytät sitä, näkee että olet rikas.

19. Onko ero luonnon indigolla värjätyn kankaan ja sen synteettisen vastineen

selkeästi nähtävissä? Tässä teimme virheen käännöksessä - vaikka tarkoitimme kysyä luonnollisen ja synteettisesti värjätyn kankaan eroja, käytimme vahingossa tamasheqin kielisiä ilmaisuja kalliimman & paksumman ja halvemman & ohuemman aidolla indigolla värjätyn kankaan eroista. Mutta huomasimme vastauksista, ettei kyseessä ollutkaan väärinkäsitys, vaan paikallinen ero: Malissa Boukar tarkoittaa ohuempaa ja halvempaa indigo-värjättyä kangasta, mutta taas Nigerissä, niin kuin Almoustaphan vastauksesta käy ilmi, Boukar tarkoittaa synteettisesti värjättyä kangasta.

Fadimata: *Ilashan on hieman kuivaa, kovaa ja on kääritty nahkaan. Se tulee Nigeristä ja on todella kallista. Ei ole väliä kuka sitä pitää, tai missä tilaisuudessa.*

Boukar on halvempi kangas jossa on laatu- ja värjäyseroja, ja se on kaikkien saatavilla. Sitä voi käyttää jokapäiväisessä elämässä.

Mohamed: *Ilashan on miehille, ainoastaan päähän. Boukarista tehdään naisille tazaghnitit. (toim. Huom. Pätee vain Maliin)*

Tahnouna: *Suuri ero. Ilashan on tosi kallista, kun taas boukarin voit saada 5000 cfa:lla (alle 10euroa)*

Issa: *Ilashan on käsintehty, boukar on sen imitaatio, joten voi sanoa että ilashan on "se aito". Boukar on halvempi ja helpommin kaikkien saatavilla, näillä kahdella ei ole ollenkaan sama arvo. (Hannan huomio: siis helpommin saatavilla Malissa. Nigerissä taas ilashan ehkä helpompi löytää kun boukar.)*

Zakarya: *Oikea kangas on turvallisempaa*

Almoustapha: *Oikea on tehty käsin luonnonmukaisilla pigmenteillä. Ne toiset ovat tehty koneellisesti kemikaaleilla.*

20. Kumpi niistä on parempi ja miksi?

Fadimata: *Niitä ei voida verrata.*

Mohamed: *Molemmat, koska emme käytä niitä samoihin asioihin. Ilashan on kuitenkin hyvin kallista.*

Tahnouna: *Et voi käyttää ilashania kuten boukar-huivia. Se on juhlapäivää varten (se voi säilyä sinulla ehkä 20 vuotta). Boukar on jokapäiväistä elämää varten, ei ainoastaan juhlaan.*

Issa: *Näitä kahta ei voi verrata. Ilashan on perinteinen, boukar on tullut myöhemmin.*

Zakarya: *oikea kangas, koska se on jämäkkää tavaraa.*

Almoustapha: *Ensimmäinen on parempi koska me tiedämme pigmenttisekoituksen. Kiinalaiset (boukar) voivat johtaa ehkä syöpään tai Alzheimeriin?*

21. Onko indigolla värjätyllä kankaalla suojaavia ominaisuuksia ja miksi?

Mohamed: *Se suojaa naisia miesten katseilta, se suojaa ihoa, ja erityisesti aavikolla se suojaa hiekalta, auringolta ja kylmältä. Olemme valinneet sen kankaan sen suojaavien ominaisuuksien takia.*

Tahnouna: *Se suojaa vartaloa ja se tekee kauniimman ihon. Sininen väri suojaa auringolta. Kun peseydyt, tunnet että värisi on kauniimpi kuin ennen boukarin käyttöä*

Issa: *Indigo on kuin talismaani tuaregeille: se suojelee kaikelta.*

Zakarya: *Ei*

Almoustapha: *Se suojaa kylmää ja vanhenemista vastaan hoitamalla ihoa / pitämällä ihon hyvässä kunnossa.*

Sanasto

- aftik* (*tamasheq*) Pohjois-Nigerissä perinteinen naisten paita. Suorakaiteen muotoinen pala kangasta joka on ommeltu alhaalta kulumista kiinni ja taitokseen on leikattu kaula-aukko. Kaula-aukko on runsaasti kirjailtu. Arkikäytössä *aftik* on ohutta puuvillaa, useimmiten valkoista, mustaa tai sinistä, kirjailut valkoisella. Juhlakäyttöön *aftik* ommellaan hienoimmasta indigosta (*alecho*), valkoisesta tai mustasta brodyyrasta, tai Kiinasta tuodusta boukar-kankaasta. Kirjailut juhla-asuissa ovat usein värikkäitä.
- Agadez* (*tamasheq*) Pohjois-Nigerin ”pääkaupunki”, vanha ja hyvin tärkeä kohtaus- ja kauppapaikka. Tarkoittaa tienristeystä. Bilmasta taateleita ja suolaa kuljettavat karavaanit kulkivat aina Agadezin kautta matkallaan Pohjois-Nigeriaan. Palatessaan Nigeriasta lastinaan *alechoa* (indigokangas), teetä ja tupakkaa kulkivat karavaanit taas Agadezin kautta.
- akerbas* (*tamasheq*) Miesten perinteinen, hihallinen pitkä paita/tunika.
- alecho / aleshu* (*tamasheq*) Hienoin indigokangas joka tuodaan Pohjois-Nigeriasta. *Alecho* tehdään n. 1 cm leveistä pitkistä, puuvillasta kudotuista nauhoista jotka on värjätty indigolla ja ommeltu yhteen. *Alechoa* saa parhaiten Agadezista, Pohjois-Nigeristä, josta sitä viedään pienemmissä määrin esim. Malin ja Algerian puolelle.
- ashak* (*tamasheq*) *Ashak* on elintärkeä kunnialliselle Tuaregeille. Se pitää sisällään koko sosiaalisen elämän ja tuaregina olemisen / käyttäytymisen koodit. Käsite on hyvin laaja moraalisen- filosofinen ja jakautuu useisiin eri elämän osa-alueita käsittäviin osiin (esim. *takaraket*). Varsinkin jalosukuinen on hyvin tiukasti sidottu *ashakiin*.
- balka* (*tamasheq*) Nahkaiset sandaalit, kts. myös *irratimen* ja *takadat*.
- bazin* (*ransk.*) Länsi-Afrikassa hyvin suosittu puuvilladamaski, johon on kudottu kuvio ja sen jälkeen värjätty, yleensä yksiväriseksi, mutta joskus myös batiikkimenetelmällä kirjavaksi. Kuvioita ja värejä löytyy satoja.
- boubou* (*ilmeisesti wolofin kielestä, sanasta mboube*) *Boubou* on miesten pitkä, hihallinen vaate/tunika, yhteinen koko Länsi-Afrikalle. Valmistetaan usein *bazin*-puuvillasta. Grand (*ransk.*) *boubou* on suuri, sivuilta auki oleva täysipitkä vaate, joka voidaan pukea pienemmän *bouboun* päälle.
- boukar* (*tamasheq*) Nigerissä *boukar* tarkoittaa Kiinasta tuotua kemiallisesti värjättyä pronssinhoitoista kangasta. Malissa *boukar* on indigovärjätty ohuehko puuvillakangas.
- djinn* (*arab.*) Henkiä, jotka voivat olla joko hyviä tai pahoja, ja joiden yhteiskunta on ihmisten kaltainen. Voivat muuttaa muotoaan.
- ekerhei* (*tamasheq*) Tuareg-naisten päähuivi Nigerissä.
- ewiki* (*tamasheq*) Rannerengas
- gandoura* (*arab.*) Pitkä vaate/tunika jota käytetään Pohjois-Afrikassa. Kts. *boubou*.

- gris-gris* (*sanan alkuperä tuntematon*) Talismaaneja tai amuletteja jotka suojelevat kantajaansa pahalta tai tuovat onnea. Sisältävät usein Koraanin säkeitä.
- iklan* (*tamasheq, yksikkö akli*) orja
- ilashan* (*tamasheq, yksikkö alecho*) Kaikista hienoin ja arvokkain indigokangas. Kts. alecho.
- Illouklan* (*tamasheq*) Perinteiset tuaregmiesten löysät housut, jotka päättyvät pieniin "pusseihin".
- imghad* (*tamasheq*) Imghad-sukuihin kuuluvat tuaregit hoitivat jalosukuisten imajighanien eläimiä. Saivat oikeuden aseiden käyttöön ja sotimiseen vasta 1800-luvun lopulla, joka oli aikaisemmin ollut vain jalosukuisten yksinoikeus / velvollisuus.
- imazighen / imajighan*
(*tamasheq, tamazigh, yksikkö amazigh*) Tarkoittaa kirjaimellisesti vapaita ihmisiä. Nimitys on tarkoittanut myös jalosukuisia tuaregeja. Laajimmillaan sana imazighan tarkoittaa kaikkia berbereitä tai tuaregeja. Yksikkö amazigh on berbereiden itsestään käyttämä termi (vapaa ihminen).
- inafed* (*tamasheq*) Perinteinen, nahkasta valmistettu, koristeltu kaulasta roikkuva laukku. Malleja ja kokoja on useita, riippuen aina paikasta ja kantajan sukupuolesta.
- ineden* (*tamasheq*) Käsityöläiset, joiden vastuulla on valmistaa tarve-esineet ja korut. Ineden-sukujen miehet työstävät metallia ja puuta, naiset taas nahkaa. Perinteisesti inedenit ovat olleet vastuussa lääkitsemisestä ja ashakista vapautettuina myös diplomaattisista tehtävistä.
- ineslmemen* (*tamasheq*) Koraanin ja uskonnollisten perinteiden tuntijoita ja säilyttäjiä. Marabout ovat tulleet perinteisesti näistä suvuista.
- irratimen* (*tamasheq*) Nahkaiset tuaregien käyttämät sandaalit.
- izeggaren* (*tamasheq*) Izeggarenit eivät yleensä olleet tuaregeja, vaan viljelivät jalosukuisten tuaregien maata *khamast*-sopimuksen mukaan saaden itse 1/5 viljelemästään sadosta ja antaen 4/5 sadosta maan omistajalle.
- harratin* (*arab.*) Kts. izeggaren.
- karkaro* (*tamasheq*) Hopeasta valmistettu, kaiverruksin koristeltu sylinteri / putki, joka kiinnitetään miesten tagelmoustiin ja jonka sisällä on usein marabout'n antama teksti.
- kel* (*tamasheq*) ihmiset / kansa
- Kel Amadal* (*tamasheq*) Henkiä, kirjaimellisesti "maan ihmiset". Kts. Kel Assouf.
- Kel Assouf* (*tamasheq*) Henkiä, joiden uskottiin aiheuttavan mm. ihmisten ja eläinten

sairaudet tunkeutumalla heidän sisäänsä kehon eri aukoista. Vrt. djinnit.

- Kel Had* (*tamasheq*) Henkiä, kirjaimellisesti ”yön ihmiset”. Kts. Kel Assouf.
- Kel Tamasheq*
(*tamasheq*) Tuaregien itse itsestään käyttämä nimitys. Tarkoittaa kirjaimellisesti *tamasheqia* puhuvia ihmisiä.
- Kel Tenere* (*tamasheq*) Henkiä, kirjaimellisesti ”aavikon ihmiset/tyhjien paikkojen ihmiset”. Kts. Kel Assouf.
- khamisa* (*arab.*) Lukusana viisi.
- khoumeissa* (*tamasheq*) Perinteinen naisten käyttämä koru, joka koostuu viidestä vinoneliöstä ja on valmistettu luusta tai hopeasta ja nahasta. Suojelee pahalta ja on tuaregien versio Fatman kädestä.
- marabout* (*arab.*) Islamin ja Koraanin tuntija ja opettaja, pyhä mies, Maghrebien ja Länsi-Afrikan alueella. Neuvoo ihmisiä ongelmatilanteissa, hoitaa mm. uskonnollisen vihkimisen ja lapsen kastamisen.
- pagne* (*ransk.*) Naisten kietaisuhame tai suorakaiteen muotoinen kangas, joka kiedotaan vyötärölle hameeksi. Kirjaimellisesti *lannevaate*.
- samboro* (*tamasheq*) Hyvin perinteinen Pohjois-Nigerissä Aïrin alueella käytettävä leveä rannekoru, yleensä yksi molemmissa ranteissa. Lukitus samalla mekaniikalla kuin kaikkien berberiheimojen käyttämissä perinteisissä rannekoruissa.
- tagelmoust* (*tamasheq, arab. chech*) Pitkä puuvillakangas (perinteisesti useamman metrin mittainen) jonka miehet käärivät päänsä ja kasvojensa ympärille, peittäen näistä suurimman osan. Käärimistyylejä on satoja. *Tagelmoust* on hyvin tärkeä osa tuaregmiehen identiteettiä.
- takouba* (*tamasheq*) Tuaregien kaksiteräinen, suora, n. 1 m mittainen miekka. Kädensija ja tuppi valmistetaan nahasta ja metallista (kupari, pronssi, hopea) ja miekkaa kannetaan olalla pitkästä nauhasta. Kuuluu myös olennaisena osana miehen identiteettiin.
- takadat* (*tamasheq*) Tuaregien käyttämät koristeelliset nahkasandaalit. Kts. *balka* ja *irratimen*.
- tamasheq* Tuaregien oma kieli, joka kuuluu berberien kieliperheeseen (seemiläis-haamilaiset kielet). *Tamasheqissa* on alueellisia murre-eroja kuten esim. *tamasheq* (Kel Adrar / Mali), *tamahaq* (Kel Ahaggar, Kel Ajjer / Algeria, Libya), *tamajaq* (Kel Aïr, Iwellemmeden/ Niger, Mali).
- tazaghnist* (*tamasheq*) Vaate, joka kääritään useamman metrin mittaisesta suorakaiteen muotoisesta kankaasta. Kiinnitetään solmien molemmille tai vain toiselle olkapäälle. Loppupää kankaasta nostetaan pään päälle ja heitetään olan yli.
- tchiro*t (*tamasheq*) Neliön muotoinen metallista (hopea, kupari, pronssi) valmistettu koru, jonka sisällä usein Koraanin säkeitä. Nigerissä roikkuu usein mustista langoista palmikoidussa ja värillisin nahoin koristellussa kaulanauhassa, joka

päättyy tupsuihin.

- tehot* (*tamasheq*) Paha silmä tai paha suu. Kateutta tai halua ilmaisevien sanojen pelko. Sama kuin togarchatt.
- tekatkat* (*tamasheq*) Tamasheqin kielinen sana grand bouboulle. Kts. boubou.
- teri* (*tamasheq*) Nigerissä tuareg-naisten käyttämä kietaisuhame tai -kangas, jonka etupuolelle käärittä reuna on usein kirjailtu. Käytetään usein aftikin kanssa.
- tesoghelnet* (*tamasheq*) Kts. tasaghnist.
- tizabaten* (*tamasheq*) Nigerissä perinteiset tuareg-naisten hopeiset korvarenkaat, jotka ovat auki toisen pään ollessa kapeampi pujotusta helpottamaan. Renkaan toisessa päässä on kiinteä, painokuvioin koristeltu neliö. Perinteisesti nämä renkaat ovat olleet hyvin paksut, n. 1- 1,5 cm läpimitaltaan ja niin painavat, että ne on tuettu korvan päälle tai hiuksiin reiän ratkeamisen estämiseksi. Nykyään tämä malli on harvemmin enää käytössä. Inedenit valmistavat samasta mallista kevyempiä versioita.
- togarchatt* (*tamasheq*) Kts. tehot.